

Fiskālās disciplīnas
padome

Pieņemts Fiskālās disciplīnas padomes sēdē Nr. 2 (70) 2024. gada
protokols Nr. §1.1

FDP Uzraudzības starpziņojums par Latvijas Stabilitātes programmu 2024.-2028. gadam

2024

Saturs

SAĪSINĀJUMI	3
Kopsavilkums	4
1. Makroekonomiskās vides novērtējums	9
1.1. Būtiskākās izmaiņas pēc FM makroekonomisko prognožu apstiprināšanas	9
1.2. Makroekonomiskās vides attīstība	10
2. Fiskālās politikas attīstība	19
2.1. Vispārējās valdības bilances aktuālie rezultāti	19
2.2. Fiskālās politikas perspektīva 2024. un turpmākajiem gadiem	23
3. Fiskālie riski un vienreizējie pasākumi	28
4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi SP 2024-2028	31

SAĪSINĀJUMI

AS	Akciju sabiedrība
ANM	ES Ekonomikas atveseļošanas un noturības mehānisms
BPP	Budžeta plāna projekts
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
Covid-19 krīzes likums	Likums Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FM	Finanšu ministrija
FNR	Fiskālā nodrošinājuma rezerve
FRD	Fiskālo risku deklarācija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LB	Latvijas Banka
-	Nav datu / nav attiecināms
NAWRU	Bezdarba līmenis kas neietekmē algu
Padome	Fiskālās disciplīnas padome
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SB	Strukturālā bilance
SP	Latvijas stabilitātes programma
SP 2024-2028	Latvijas stabilitātes programma 2024.-2028.gadam
SPBS	Stabilitātes programmas bāzes scenārijs
VID	Valsts ieņēmumu dienests
Uzraudzības ziņojums	Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojums
VK	Valsts kase
VTBI	Vidēja termiņa budžeta ietvars
VTBIL	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
VTM	Vidēja termiņa mērķis
VVBB	Vispārējās valdības budžeta bilance

Kopsavilkums

1. Pasaulē, ES un Latvijā turpinās augstas nenoteiktības laiks, kas apgrūtina Stabilitātes programmas 2024./2028. gadam izstrādi un novērtējumu. Krievijas agresija Ukrainā turpinās, saspīlējums Tuvajos Austrumos var pārtapt karā, kā rezultātā naftas un energoresursu cenas varētu būtiski paaugstināties. ASV prezidenta vēlēšanas, šī gada rudenī, var ievērojami pastiprināt ASV jau tagadējo ekonomiskās politikas orientāciju uz protekcionismu, kas var negatīvi ietekmēt ES un Latvijas ārējo tirdzniecību, un ekonomikas attīstības perspektīvu. Ārī Ķīnas agresīvā subsīdiju politika turpina negatīvi ietekmēt ES kompāniju konkurētspēju, kas samazina ekonomikas attīstības tempus. Padome uzskata, ka ir jābūt gataviem nelabvēlīgiem ģeopolitiskiem scenārijiem, kas var vēl vairāk palēnināt Latvijas SP bāzes scenārijā prognozēto trauslo izaugsmi un pasliktināt fiskālo pozīciju.
2. Cenu pieaugums Eirozonā ir ievērojami mazinājies, šī gada martā, inflācijai sasniedzot 2,4%, bet pamatinflācijai 2,9%. ECB joprojām uztur ierobežojošo monetāro politiku un nav pazeminājusi procentu likmes kopš 2023. gada septembra¹, bet ECB šobrīd tuvojas procentu likmju samazināšanas brīdim, ja vien satricinājumi pasaulē nemainīs Eirozonas inflācijas trajektoriju. Latvijā inflācija strauji samazinās desmit mēnešus pēc kārtas un martā patēriņa cenas pieauga tikai par 0,9%.
3. Stabilitātes programmas fiskālie rādītāji izriet no š.g. 12. februārī Padomes sēdē apstiprinātajām makroekonomiskajām prognozēm², kas, ņemot vērā ekonomikas stagnāciju 2023. gadā, ir pasliktinājušās. Šim gadam prognozētā IKP izaugsme ir 1,4%, 2025. gadam 2,9%, 2026. gadam 2,5%, bet 2027. un 2028. gadam 2,3%. Kopumā šāds izaugsmes scenārijs varētu ne tikai nesamazināt, bet iespējams vēl vairāk palielināt Latvijas atpalicību no kaimiņvalstīm.
4. Arī Latvijas Banka un Eiropas Komisija savās prognozēs ir piesardzīgas - tās pazeminot. Salīdzinājumā ar iepriekšējam aplēsēm, Latvijas Banka prognozē³, ka Latvijas tautsaimniecības izaugsme 2024. gadā būs 1,8%, 2025. gadā prognozēta 3,6% un 2026. gadā 3,8% izaugsme. Eiropas Komisija prognozē⁴, ka IKP 2024. gadā pieaugs par 1,7%, bet 2025. gadā par 2,7%. Gan FM, gan LB, gan EK, kā galvenos izaugsmes ierobežojumus, uzsver vājo privāto patēriņu un eksportu, kuru negatīvos efektus var mīkstināt investīcijas un valdības patēriņš.
5. Investīcijas, saistībā ar ES fondiem, ir būtisks ekonomikas izaugsmes balsts. Pašlaik ir aktīvākais ES fondu līdzekļu ieplūdes periods Latvijas tautsaimniecībā, turklāt Latvija kopumā sekmīgi ievieš pieteiktos projektus. Š.g. 10. aprīlī Eiropas Komisija apstiprināja pozitīvu sākotnējo novērtējumu par Latvijas otro maksājuma pieprasījumu 335,7 miljonu eiro apmērā, saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu⁵. Lai gan ES fondu ieviešana ir saistīta ar pastiprinātiem finanšu plūsmas kontroles pasākumiem un lielu pieprasījumu pēc darbaspēka būvniecības nozarē, projektu ieviešanas, vadīšanas mehānismi ļauj efektīvi pārvirzīt naudas plūsmu augstas gatavības projektu posmiem.

¹ Key ECB interest rates (europa.eu)

² Pieejamas: Makroekonomikas prognozes Stabilitātes programmai 2024.-2028. gadam | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv) skatīts 18/04/2024

³ Prognozes | Latvijas Banka

⁴ Economic forecast for Latvia - European Commission (europa.eu)

⁵ Komisijas novērtējums par Latvijas otro maksājuma pieprasījumu 336 miljonu eiro apmērā (ANM) (europa.eu)

6. Latvijā investīcijas no privātā sektora puses joprojām kavējas. Ārvalstu investoru padome⁶, LU Domnīca PEAK⁷ un Latvijas Banka⁸ dažādos pētījumos nonākuši pie līdzīgiem secinājumiem par problēmām, kuras ierobežo privāto investīciju ienākšanu Latvijas ekonomikā, to vidū strukturālas problēmas, tai skaitā darbaspēka pieejamības ierobežojumi, zema izglītības kvalitāte un prasmju neatbilstība darba tirgus pieprasījumam, kā arī birokrātisko procedūru slogs būvniecībā un citās nozarēs. Esošā ekonomiskā cikla ietvaros bezdarba līmenis, sasniedzot š.g. februārī 7,2%, liecina par darba roku rezervi, lai gan nenovērš Latvijas uzņēmēju konkurenci par darbiniekiem. Kopumā, atsākoties ekonomikas izaugsmei, darbaspēka ierobežotā pieejamība būs būtisks izaugsmi ierobežojošs faktors.
7. Padome norāda, ka investīcijas konkurētspējīgos inovatīvos projektos un cilvēk kapitālā ir vitāli nepieciešamas, lai nodrošinātu darbaspēka migrāciju no mazproduktīvām nozarēm uz nozarēm ar augstu pievienoto vērtību, kāpinātu produktivitāti, sekmētu izaugsmi un veicinātu budžeta ieņēmumu pieaugumu.
8. Eksportā, kas līdztekus investīcijām ir kritiski svarīgs Latvijas tautsaimniecībai, joprojām nav atsākusies izaugsme. Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums februārī samazinājās par 3,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada februāri. Preču eksporta vērtība kritās par 5,3%, savukārt importa vērtība samazinājās par 2,4%. Rūpniecībā, kas ir cieši saistīta ar eksportspēju, februārī, salīdzinot ar iepriekšējā gada februāri, turpinājās apjoma samazinājums par (-0,3%), bet salīdzinot ar šī gada janvāri - rūpniecības produkcijas apjoms palielinājās par 2,8% un apstrādes rūpniecībā par 1,2%.
9. Šī gada budžeta likums paredz VVB deficītu 2,8% un strukturālo deficītu 0,5% apmērā no IKP – šos rādītājus nebūs viegli sasniegt, ņemot vērā sarukušo inflāciju un zemo ekonomikas izaugsmi – abi šie rādītāji tika prognozēti augstāki budžeta sastādīšanas brīdī (IKP 2,5% vs 1,4% un inflācija 2,2% vs 1,6%). Pirmo divu mēnešu kopbudžeta nodokļu iekasēšanas plāns netika izpildīts par 8,2%, lai arī operacionālie VK dati liecina, ka martā plāns jau pārpildīts par 14%. Tomēr FM ir samazinājusi š.g. kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes par 185,5 miljoniem eiro. Ir arī samazināti plānotie izdevumi ES fondu realizācijai par gandrīz 400 miljoniem eiro, kas nobīdās uz turpmākajiem gadiem. Tomēr strukturālās bilances novērtējums šim gadam šobrīd ir -0,8%. **Padome aicina valdību bāzes scenārija pasliktināšanas gadījumā, budžeta izpildes gaitā, pēc iespējas taupīt iekonomētos līdzekļus, lai sasniegtu nospraustos budžeta bilanču mērķus.**
10. Atlīdzības pieaugums publiskajā sektorā ir viena no jomām, kur, šī gada budžeta izpildes kontekstā, nepieciešama pastiprināta izdevumu kontrole. Šī gada pirmajos divos mēnešos Kopbudžetā atlīdzībai tika iztērēti 547,5 miljoni eiro, kas ir par 27,1% vairāk nekā attiecīgajā periodā gadu atpakaļ, lai arī 2024. gada budžeta likums paredzēja atlīdzības izdevumu palielinājumu par 9,7%, salīdzinājumā ar gadu iepriekš. FM skaidro, ka lielle pieauguma tempi atalgojumam nesaglabāsies, jo iekšlietu sektorā ir izmaksātas prēmijas, kas tiek izmaksātas reizi piecos gados, tomēr atalgojuma izmaksu dinamikai ir cieši jāseko. Lai gan algas pieaugums sabiedriskajā sektorā sekmē kvalitatīvāku ierēdņu iesaisti valsts un pašvaldību pārvaldē un palielina privāto patēriņu, pārmērīgiem algas pieaugumiem ir arī negatīva ietekme: i) "atņem" darba spēku privātajam sektoram, ii) veicina algas pieaugumu privātajā sektorā, kas savukārt iii) mazina

⁶ Ārvalstu investori Latvijas investīciju piesaisti novērtē ar līdz šim zemāko atzīmi (ficial.lv)

⁷ "Latvijas produktivitātes ziņojumā 2023" 2023_LPZ.pdf (lu.lv)

⁸ Ekspertu saruna "Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi?" Ekspertu saruna "Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi?" | Ekspertu sarunas | Makroekonomika

- starptautisko konkurētspēju, iv) negatīvi ietekmē valsts fiskālo stāvokli, v) veicina inflāciju.
11. Padome kopumā atzinīgi vērtē valsts fiskālo politiku 2023.gadā, jo budžeta bilances mērķi tika sasniegti, neskatoties un nelabvēlīgajiem ģeopolitiskajiem apstākļiem. VVB deficīts tiek novērtēts 921,1 miljona eiro apmērā jeb 2,3% no IKP. Strukturālā budžeta bilance ir minimāli negatīva (-0,1%) no IKP. Kopbudžeta bilance ir uzlabojusies: iekasējot par 447,7 miljoniem eiro vairāk ieņēmumu un samazinot par 128,4 eiro izdevumus, salīdzinājuma ar 2023. gada budžeta plānu, tika sasniegts bilances uzlabojums 1,9% no IKP. Jau tradicionāli valsts speciālais budžets ir izpildīts ar pozitīvu bilanci. Savukārt pašvaldību budžeti ir pasliktinājuši VVBB. Kopbudžeta nodokļu plāns tika izpildīts par 102,9%.
 12. Valsts atbalsta pasākumu (Covid-19, Energoatbalsts, Ukrainas bēgļi) plānotā ietekme uz šī gada budžetu ir ievērojami samazinājusies. Faktiski tiek saglabāts tikai atbalsts Ukrainas bēgļiem 70 miljonu eiro apjomā, kas veido 0,2% no IKP. 2023. gadā atbalsta pasākumu apjoms bija ievērojamāks, sasniedzot 599 miljonus eiro vai 1,5% no IKP un tajā nozīmīgo lomu ieņēma energoresursu cenu pieauguma kompensācijas (1,1% no IKP).
 13. Atbilstoši valdības prioritātēm un ņemot vērā ģeopolitiskus draudus, šogad un arī turpmākos gados tiek paredzēts ievērojams izdevumu pieaugums aizsardzībai. Neapšaubot aizsardzības stiprināšanas mērķi, Padome kritiski raugās uz šādu izdevumu interpretāciju. FM uzskata aizsardzības izdevumu pieaugumus (šogad un arī turpmākos gadus ap 1,5% no IKP) par vienreizējiem, kas neietekmē strukturālo bilanci. Padome vairākkārt uzsvēra un uztur viedokli, ka vienreizējie pasākumi valsts iekšējai un ārējai drošībai nav par tādiem atzīstami^{9,10,11}.
 14. Valdība ir atsākusi darbu pie nodokļu politikas pamatnostādņēm. Tiek plānots, ka nodokļu reforma tiks ieviesta sākot ar 2025. vai 2026. gadu. Finanšu ministrija apzinās, ka jebkurš nodokļu ieņēmumu samazinājums būtu kompensējams ar citiem nodokļu ieņēmumiem. Piedevām Latvijā nodokļos, attiecībā pret IKP, tiek iekasēti salīdzinoši maz, salīdzinājumā ar citām ES valstīm (2022. gadā 30,8% no IKP, vidēji ES 41,2%), bet vajadzības pēc papildus finansējuma ir ievērojamas. Padome atgādina, ka starptautiski pētījumi¹² salīdzinoši augstu novērtē Latvijas nodokļu sistēmu. Padome respektē valdības deklarācijā noteikto uzdevumu uzlabot nodokļu sistēmu, tomēr uzskata, ka izmaiņas nodokļu sistēmā radikāli neuzlabos uzņēmumu konkurētspēju, ekonomisko izaugsmi vai valsts finansiālo stāvokli. Ekonomiskās attīstības vājākie posmi ir zemā produktivitāte, darbaspēka trūkums un zemais investīciju līmenis. Nodokļu jomā nepieciešams pastiprināt pasākumus ēnu ekonomikas samazināšanai, kā arī vienkāršot nodokļu sistēmu un tās administrēšanu, tādējādi, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi un veicinot labprātīgo nodokļu nomaksu.
 15. SP 2024-2028 tiek izstrādāta un vērtēta laikā, kad notiek izmaiņas ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības regulējumā. Tiek prognozēts, ka š.g. maijā Stabilitātes un izaugsmes pakta normatīvo aktu kopums tiks reformēts, ieviešot jaunu regulējumu, kas šī uzraudzības ziņojuma izstrādes brīdī vēl nav pieņemts^{*13}. Vienlaikus nacionālā Fiskālā disciplīnas likuma regulējums ir spēkā, lai arī visticamāk Latvijas Fiskālās disciplīnas

⁹ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4557/download?attachment>

¹⁰ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4258/download?attachment>

¹¹ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4167/download?attachment>

¹² Tax foundation ziņojums pieejams: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2023-international-tax-competitiveness-index/>

^{*13} **Pēc šī starpziņojuma sagatavošanas (19.04.2024), Eiropas Parlamenta deputāti apstiprināja jaunus ES fiskālos noteikumus 23.04.2024: New EU fiscal rules approved by MEPs | News | European Parliament (europa.eu)**

likums tiks mainīts, jo nacionālā likumdošana būs jāsalāgo ar reformēto ES fiskālo likumdošanu. Tādējādi, uz vērtējamo SP 2024-2028 jau drīzumā attieksies jauns normatīvais regulējums, kas varētu prasīt SP fiskālās stratēģijas adaptēšanu.

16. FM, attiecībā uz periodu 2025-2028, piedāvājusi trīs pieejas strukturālās bilances mērķu noteikšanai – FDL balstīto SB mērķi, ES strukturālās primārās bilances nosacījumā balstīto SB mērķi un ES reformētā izdevumu pieauguma nosacījumā balstīto SB mērķi. Salīdzinot trīs pieejas, no aprēķinātiem SB mērķiem, tiek izvēlēts stingrākais, kas ir FDL strukturālās bilances mērķis (-0,5% no IKP). **Padome atbalsta FM pieeju veidot budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025. -2028. gadam, par strukturālās bilances mērķi izvēloties nacionālā likumdošanā noteikto (-0,5%) no IKP . Šī mērķa sasniegšana nodrošinātu ES Padomes 2023. gada jūlijā apstiprinātās rekomendācijas Latvijai fiskālā jomā¹⁴ nodrošināt piesardzīgu politiku, jo īpaši ierobežojot valsts finansēto neto primāro izdevumu nominālo pieaugumu.**
17. Balstoties uz pārejas perioda skaitlisko fiskālo nosacījumu kopumu, FM, pie nemainīgas politikas, prognozē vispārējās valdības budžeta bilanci 2024. gadā -2,9% apmērā no IKP, 2025. gadā -2,7% no IKP, 2026 gadā -2,2% no IKP, 2027 gadā -2,0% no IKP un 2028 gadā -1,7% no IKP. Pēc pašreizējiem aprēķiniem - turpmākos gadus fiskālā telpa tiek prognozēta negatīva. Šobrīd fiskālās telpas indikatīvie aprēķini ir sekojoši: 2025. gadā -0,6% no IKP, 2026. gadā -0,1% no IKP, 2027. gadā -0,2% no IKP.
18. Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem parāda līmeņiem ES. 2022. -2023. gada periodā, augstās inflācijas dēļ, VV parāda attiecība pret IKP uzlabojās. Tomēr, lai gan 2023. gada rudenī VK prognozēja, ka gads noslēgsies ar VV parādu 39,9% pret IKP, 2023. gada faktiskais nominālā IKP pieaugums bija ievērojami zemāks par prognozēto (5,1% pret 11%) un arī parāda attiecība pret IKP pasliktinājās līdz 43,4%. Arī pašlaik inflācija palēninās un IKP nominālā izteiksmē ir mazāks, līdz ar to parāds pret IKP prognozēts pieaugošs. Periodam no 2024. – 2028. gadam Valsts Kase prognozē šādu parāda attiecību pret IKP: 2024.g. (45,2%), 2025.g.(46,3%), 2026.g. (46,2%), 2027.g. (48,8%) un 2028.g.(48,2%). Salīdzinājumā ar parāda prognozēm 2023. gada oktobrī, izstrādājot VTBI 2024-2026, prognozētā parāda apmērs ir palielinājies par 4,2 pp. 2024. gadam, 5,2 pp. 2025. gadam un par 5,2 pp. 2026. gadam. **Parāda attīstības tendence, saskaņā ar 2023. gada VTBI 2024-2026 scenāriju, bija mēreni lejupejoša, bet pašreizējā bāzes scenārijā SP 2024-2028 parādam ir augšupejoša dinamika, turklāt diezgan strauji pieaug arī procentu maksājumu apmērs - no 0,8% no IKP 2023. gadā līdz 1,4% no IKP 2027. un 2028. gadā. Tādējādi, jo īpaši turpmākos gados, nepieciešams izvairīties no papildus parāda apmēra kāpināšanas.**
19. Mērens parāda līmenis ļāvis Latvijai daudzus gadus saglabāt augstu kredītreitingu un Latvija ir valsts ar brīvu pieeju finanšu tirgiem. Starptautiskajos novērtējumos Latvijai ir salīdzinoši augsts kredītreitings, kas iegūts, tai skaitā pateicoties atbildīgai fiskālai politikai. Tomēr ģeopolitiskā spriedze negatīvi ietekmējusi S&P nākotnes vērtējumu Latvijai. Aģentūras Moody's kredītreitings Latvijai ir A3 un nākotnes novērtējums stabils, S&P vērtējums A+, nākotnes novērtējums negatīvs, Fitch novērtējums A-, nākotnes vērtējums pozitīvs, R&I vērtējums A, nākotnes vērtējums stabils¹⁵. Ņemot vērā negatīvo ģeopolitisko fonu reģionā, pastāv risks, ka turpmāk nākotnes novērtējumi Latvijai var

¹⁴ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9839-2023-REV-1/lv/pdf>

¹⁵ [Kredītreitings | Kredītreitings | Valsts kase](#)

tikt pazemināti, kas kopsakarā ar paaugstinātām procentu likmēm var sadārdzināt turpmāko valsts parāda apkalpošanu.

20. Padome, apzinoties izaicinājumu kopumu saistībā ar ģeopolitisko spriedzi, lēnu Latvijas ekonomikas attīstību un pārejas periodu ekonomiskās un fiskālās pārvaldības regulējumā, norāda uz virkni risku SP 2024-2028 īstenošanā:
- Augstas ģeopolitiskas spriedzes un joprojām ierobežojošās ECB monetāras politikas apstākļos - nav sagaidāma strauja ekonomikas atkopšanās un, līdz ar to, budžeta ieņēmumu pieaugums būs lēnāks.
 - Jaunais fiskālais regulējums paredz diezgan stingrus dalībvalstu fiskālās patstāvības ierobežojumus gadījumos, ja dalībvalsts neievēro valsts parāda un/vai budžeta deficīta robežvērtības. Atbilstoši ES Padomes rekomendācijai "nodrošināt piesardzīgu fiskālo politiku", Latvijai būtu jāievēro piesardzība, plānojot izdevumu pieaugumu. Kritoties inflācijai un kavējoties ekonomikas izaugsmei, fiskālā telpa būs ierobežota vai pat negatīva, kas prasīs izdevumu pieauguma kritisku novērtējumu.
 - SP bāzes scenārijā izaugsme būs lēna, fiskālā telpa - šaura, bet vajadzības pēc budžeta finansējuma - lielas.
 - Īpaša uzmanība jāpievērš Air Baltic Corporation AS obligāciju refinansēšanai un privatizācijai, kā arī Rail Baltica projekta attīstībai.

1. Makroekonomiskās vides novērtējums

1.1. Būtiskākās izmaiņas pēc FM makroekonomisko prognožu apstiprināšanas

1. Pasaulē, ES un Latvijā turpinās augstas nenoteiktības laiks, kas apgrūtina Stabilitātes programmas 2024./2028. gadam izstrādi un novērtējumu. Krievijas agresija Ukrainā turpinās, saspīlējums Tuvajos Austrumos var pārtapt karā, kā rezultātā naftas un energoresursu cenas varētu būtiski paaugstināties. ASV prezidenta vēlēšanas, šī gada rudenī, var ievērojami pastiprināt ASV jau tagadējo ekonomiskās politikas orientāciju uz protekcionismu, kas var negatīvi ietekmēt ES un Latvijas ārējo tirdzniecību, un ekonomikas attīstības perspektīvu. Ārī Ķīnas agresīvā subsīdiju politika turpina negatīvi ietekmēt ES kompāniju konkurētspēju, kas samazina ekonomikas attīstības tempus. Padome uzskata, ka ir jābūt gataviem nelabvēlīgiem ģeopolitiskiem scenārijiem, kas var vēl vairāk palēnināt Latvijas SP bāzes scenārijā prognozēto trauslo izaugsmi un pasliktināt fiskālo pozīciju
2. **SP 2024-2028 izstrāde tiek balstīta uz makroekonomikas prognozēm (bāzes scenāriju), kas apstiprinātas Padomē 2024. gada 12. februārī¹⁶. Makroekonomiskā vide, kopš FM prognožu apstiprināšanas, nav būtiski mainījusies. Bāzes scenārijā prognozētā ekonomikas izaugsme ir visai piesardzīga. Šāda izaugsmes trajektorija varētu ne tikai nesamazināt, bet iespējams vēl vairāk palielināt Latvijas atpalicību no kaimiņvalstīm. Turklāt pastāv virkne risku, kas var apdraudēt pat šo trauslo izaugsmi.** Kopš gada sākumā nav vērojami būtiski uzlabojumi vai pasliktinājumi makro-ekonomiskajā vidē – tā dotajā brīdī raksturojama kā stagnējoša. Tomēr, ja nematerializēsies vidi pasliktinoši riski, 2024. gadā galvenie ekonomiku veicinošie faktori būs valdības patēriņš un investīcijas. Sagaidāms, ka zemā inflācija veicinās mājsaimniecību patēriņa atjaunošanos.
3. Šī gada 25. martā CSP publicēja revidētus nacionālo kontu datus, sākot ar 2022. gadu. Izmaiņas nav ietekmējušas Padomes apstiprinātos IKP pieauguma tempus un deflatora vērtību periodā no 2024.-2028. gadam. Tomēr ietekme ir bijusi uz iepriekšējo gadu iznākuma novērtējumu un, līdz ar to, izaugsme notiek no zemāka izejas punkta. Tabulā 1 redzams kopsavilkums par veiktajām izmaiņām.

Tabula 1

Makroekonomisko rādītāju izmaiņas pēc CSP korekcijām							
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. euro	38870	40653	42326	44885	47260	49654	52171
pieaugums faktiskajās cenās, %	16,6	4,6	4,1	6,0	5,3	5,1	5,1
pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,4	-0,6	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
IKP deflators, izmaiņas %	12,8	12,8	12,8	12,8	12,8	12,8	12,8

¹⁶ Makroekonomikas prognozes Stabilitātes programmai 2024.-2028. gadam | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv)

Tabulas 1 turpinājums

		CSP 25.martā koriģētie dati						
		2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. euro		38386	40348	42008	44548	46904	49281	51779
pieaugums faktiskajās cenās, %		15,1	5,1	4,1	6,0	5,3	5,1	5,1
pieaugums salīdzināmās cenās, %		3,0	-0,3	1,4	2,9	2,5	2,3	2,3
IKP deflators, izmaiņas %		11,8	5,4	2,7	3,0	2,7	2,7	2,7
		Starpība						
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. euro		-484	-305,4	-318,0	-337,2	-355,0	-373,0	-391,9
pieaugums faktiskajās cenās, %		-1,5	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
pieaugums salīdzināmās cenās, %		-0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IKP deflators, izmaiņas %		-1,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Avots CSP un FM**1.2. Makroekonomiskās vides attīstība**Inflācija

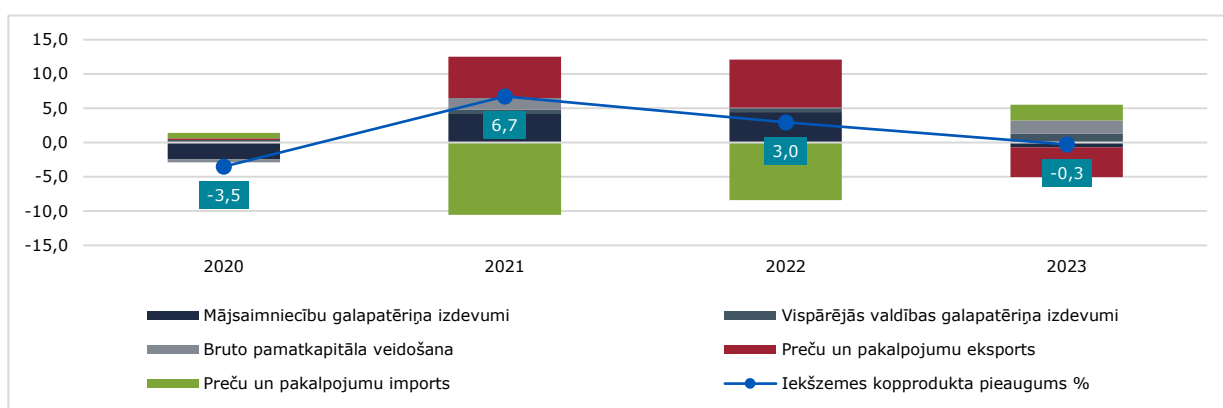
- 4. ECB joprojām uztur ierobežojošo monetāro politiku un spiediens uz inflāciju ir vērojams kopš iepriekšējā gada vidus. Pašlaik inflāciju ir izdevies ievērojami sabremzēt - martā Eirozonā patēriņa cenas pieauga par 2,4%, pamatinflācijas līmenis bija 2,9%** (1.1. attēls). Procentu likmju samazināšanas cikls varētu sākties šī gada jūnijā, par ko liecina informācija medijos¹⁷, tomēr ECB uzmanīgi vēro inflācijas nākotnes novērtējumus, pamatinflācijas dinamiku un monetārās politikas transmisijas stiprumu. ECB nav mainījusi galvenās procentu likmes kopš 2023. gada 20. septembra, ieņemot nogaidošu nostāju. Pašlaik ECB atzīmē, ka ekonomika ir novājināta, bet tās izaugsme var atgūties gada otrajā pusē. Tiek sagaidīts, ka inflācijai mazinoties atgūsies gan patēriņš, gan eksports – tomēr joprojām pieprasījums rūpniecībā ir vājš, it īpaši energoietilpīgās nozarēs. Darba samaksas pieaugums kļuvis lēnāks, bet uzņēmēji izvēlas ražošanas izmaksu samazinājumu atgūt nevis caur cenu kāpināšanu, bet peļņas daļas samazināšanu¹⁸.
- 5. ECB veic regulāru monitoringu - aptaujājot patērētājus par inflācijas, nodarbinātības, izdevumu gaidām. Jaunākā aptauja publicēta par februāri un tās dati liecina, ka inflācijas gaidas samazinās, tomēr gaidas par ienākumu pieaugumu atpaliek no gaidām par izdevumu pieaugumu, līdz ar to patēriņš ir joprojām būtiski ierobežots.** ECB pētītie patērētāju gaidu monitoringa rezultāti liecina, ka patērētāju inflācijas gaidu mediāna nākamajiem 12 mēnešiem konsekventi samazinās - februārī novērtējums bija 3,1%, bet vēl janvārī 3,3%. Ilgtermiņa inflācijas

¹⁷ Lagarde sets the stage for a June rate cut: What hurdles remain for the ECB? | Euronews¹⁸ Our monetary policy statement at a glance - April 2024 (europa.eu)

Reālais sektors

7. Saskaņā ar CSP publicētiem datiem, Latvijas IKP 2023. gadā samazinājās par 0,3%, ko ietekmēja preču un pakalpojumu eksporta negatīvais devums (-4,3%) un mājsaimniecību patēriņa negatīvais devums (-0,7 %). Pozitīvi devumi pirmā pusgadā IKP - bija valdības patēriņam (+1,3%) un investīcijām (+1,9%), kas lielā mērā saistītas ar ES fondu līdzekļu apguvi (1.3. attēls).

1.3. attēls. IKP salīdzināmās cenās pārmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu

Avots: CSP [IKP030]

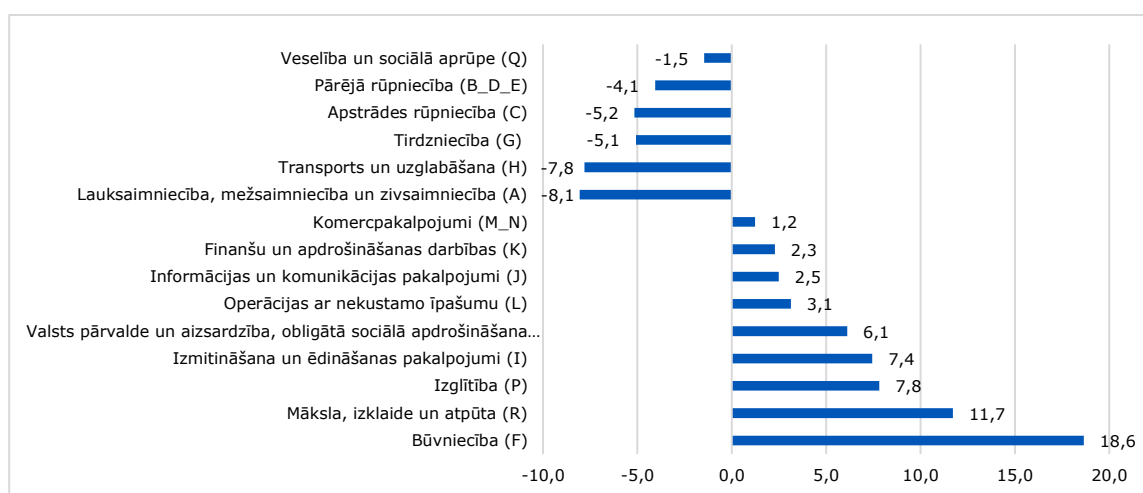
8. 2023. gadā, samazinoties iekšējam patēriņam un eksportam, IKP struktūrā būtiskāku īpatsvaru ieguva bruto pamatkapitāla veidošana jeb investīcijas. Liela nozīme investīcijām bija saistīta ar aktīvo ES fondu apguves periodu, kas izpaužas kā augsta aktivitāte būvniecības nozarē. Būvniecības investīcijas pieauga par 19%, pārtraucot iepriekšējo gadu krituma tendenci. Turpinoties ES fondu apguvei, sagaidāms, ka arī 2024. gadā investīcijas ēku būvē un renovācijā turpinās palielināties, bet mērenākā tempā. Balstoties uz CSP datiem, apstrādes rūpniecības nozarē plānoto investīciju lielākā daļa būs vērsta uz ražošanas paplašināšanu, kas liek domāt, par potenciālu izaugsmi atsākoties ekonomikas aktivitātei. Tomēr vērtējot potenciālo izaugsmi, jāņem vērā arī ierobežojumi saistībā ar darbaspēka pieejamību.
9. ES fondu investīcijas būtiski samazina pēdējo gadu triecienus Latvijas ekonomikā. Pašlaik ANM plāna ieviešana un ar to saistītās reformas ir aktīvā fāzē. Š.g. 10. aprīlī Eiropas Komisija apstiprināja pozitīvu sākotnējo novērtējumu par Latvijas otro maksājuma pieprasījumu 335,7 miljonu eiro apmērā (atskaitot priekšfinansējumu), saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu. Pēc 2023. gada 22. decembrī iesniegtā maksājuma pieprasījuma izvērtēšanas, Komisija provizoriski secināja, ka Latvija apmierinoši izpilda pieteiktās reformas un sasniedz programmā plānotos mērķrādītājus²⁰.
10. Lai gan ES fondu ieplūde Latvijā ir ļoti apjomīga, privāto investīciju apjoms nav tik augsts. Investīciju vide ārvalstu investoru skatījumā tomēr Latvijā ir raksturojama kā izaicinoša. Augstās procentu likmes, kreditēšanas izaicinājumi, kā arī ES fondu

²⁰ Komisijas novērtējums par Latvijas otro maksājuma pieprasījumu 336 miljonu eiro apmērā (ANM) (europa.eu).

“viļņveidīga” ieplūde tautsaimniecībā - nosaka nepastāvīgu investīciju tempu. Privāto investīciju ieplūšanu Latvijā kavē virkne faktoru, kurus pētot dažādas Latvijas ekspertu kopienas (Ārvalstu investoru padome²¹, LU Domnīca PEAK²², un Latvijas Banka²³) nonāk pie līdzīgiem secinājumiem. Identificēto problēmu skaitā tiek nosauktas strukturālas problēmas, tai skaitā darbaspēka pieejamības ierobežojumi, zema izglītības kvalitāte un prasmju neatbilstība darba tirgus pieprasījumam, kā arī birokrātisko procedūru slogs būvniecībā un citās nozarēs. Vienlaikus tiek uzsvērts, ka investīcijas konkurētspējīgos inovatīvos projektos un cilvēk kapitālā, ir vitāli nepieciešamas un nodrošinātu darbaspēka migrāciju no mazproduktīvam nozarēm uz nozarēm ar augstu pievienoto vērtību.

- 11. Investīciju nepietiekamība ietekmē arī Latvijas produktivitāti. Lai gan Latvijas produktivitātes pieauguma tempi ir straujāki nekā ES, plaša joprojām ir plaša. Kā liecina LU domnīcas LV PEAK²⁴ pētījumi, Latvijas produktivitāte 2022. gadā sasniedza tikai 59,5 % no vidējā ES līmeņa faktisko cenu izteiksmē un 74,4% pirktpējas paritātes izteiksmē. Konverģences tempi ar ES palēninās un Latvijai pastāv risks nonākt "vidēju ienākumu slazdā".** Latvijā kopš 90. gadu vidus produktivitāte strauji augusi, pārspējot ES vidējos tempus un plaša ar citām ES valstīm samazinājās. Tomēr pēc globālas finanšu krīzes un pēdējo gadu satricinājumiem, saistībā ar Covid-19 pandēmiju un karu Ukrainā, progress ir kavējies.
- 12.** 2023. gadā lielākie devumi IKP pievienotās vērtības pieaugumā bija būvniecības nozarē (+18,6%), mākslas izklaides un atpūtas nozarē (+11,7%) un izglītībā (+7,8%). Savukārt vislielākā lejupslīde novērota lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā (-8,1%), transporta un uzglabāšanas pakalpojumos (-7,8%), tirdzniecībā (-5,1%) un Latvijas ekonomikas attīstībai ļoti būtiskajā apstrādes rūpniecības nozarē (-5,2%) (1.4. attēls).

1.4. attēls. IKP izmaiņas pa darbības veidiem 2023. gadā pret 2022. gadu salīdzināmajās cenās

Avots: CSP[IKP0605]

²¹ Ārvalstu investori Latvijas investīciju piesaisti novērtē ar līdz šim zemāko atzīmi (ficial.lv)

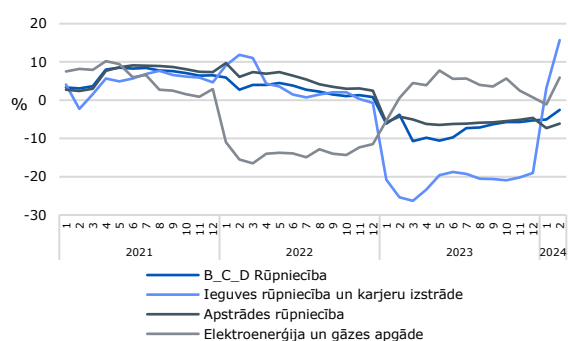
²² "Latvijas produktivitātes ziņojumā 2023" 2023_LPZ.pdf (lu.lv)

²³ Ekspertu saruna "Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi?" Ekspertu saruna "Kā panākt NOTURĪGU Latvijas tautsaimniecības izaugsmi?" | Ekspertu sarunas | Makroekonomika

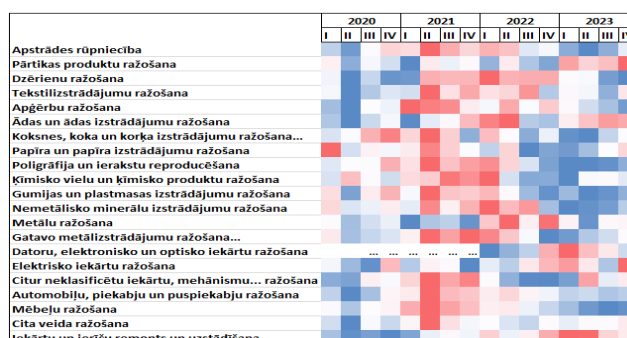
²⁴ "Latvijas produktivitātes ziņojumā 2023" 2023_LPZ.pdf (lu.lv)

- 13.** Februārī Latvijas rūpniecības produkcijas apjoms samazinājās par 0,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada februāri, liecina pašlaik pieejamie CSP dati. Apstrādes rūpniecībā produkcijas apjoms samazinājās par 5%, bet elektroenerģijas un gāzes apgādē pieauga par 12,7% un ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē par 29,4%. Lielākais samazinājums tika novērots mēbeļu ražošanā par 16,6%, bet pieaugums (20%) ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā. Pozitīvs pavērsiens redzams, salīdzinot janvāra un februāra rezultātus - rūpniecības produkcijas apjoms palielinājās par 2,8%, ar pieaugumu arī apstrādes rūpniecībā par 1,2% (attēli 1.5. un 1.6.).

1.5. attēls. Rūpniecības produkcijas apjoma pārmaiņas % pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi

1.6. attēls. Rūpniecības produkcijas apjoma pārmaiņu siltuma karte pa rūpniecības sektoriem

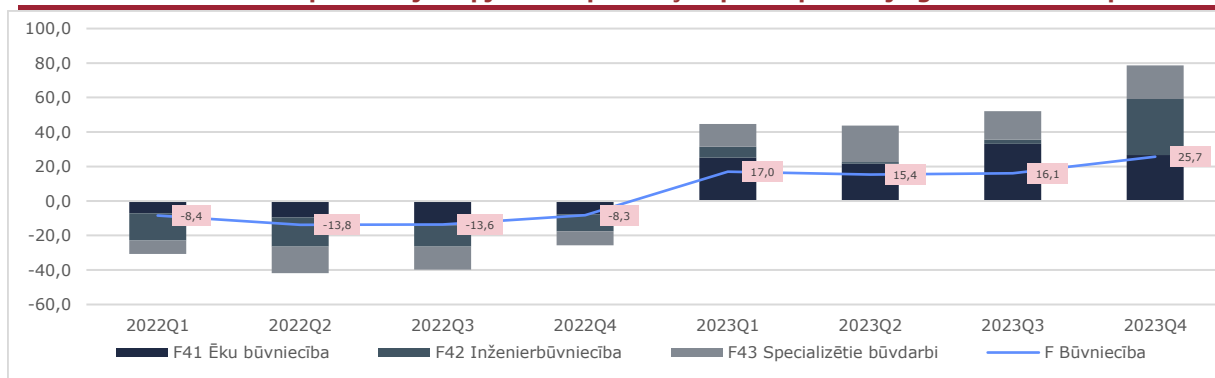
Avots: CSP [RUI030m]

Avots CSP [RUI020c]

Apdrošinātājam apstrādes rūpniecībā 2024. gada februārī faktiskajās cenās samazinājās par 6,0%, kurā uzskaitīta gan vietējam tirgum, gan eksportam ražotā produkcija. Salīdzinot ar janvāri, februārī apgrozījums turpināja samazināties, pieredzot 1,8% kritumu, it īpaši skarot eksporta jomas gan virzienā uz Eirozonas valstīm, gan ārpus tām.

- 14. Būvniecības produkcijas apjoms pēc ilgstoša samazinājuma, kopš 2023. gada sākuma, ir atguvis izaugsmi, kas lielākoties saistāms ar aktīvu ES fondu finansētu projektu realizēšanu.** 2023. gada pēdējā ceturksnī pieaugums sasniedzis 25,7%. No šī pieauguma lielāko daļu (+32,5%) nodrošināja inženier-būvniecība, (+26%) ēku būvniecība un (+19,5%) specializētie būvdarbi (1.7. attēls).

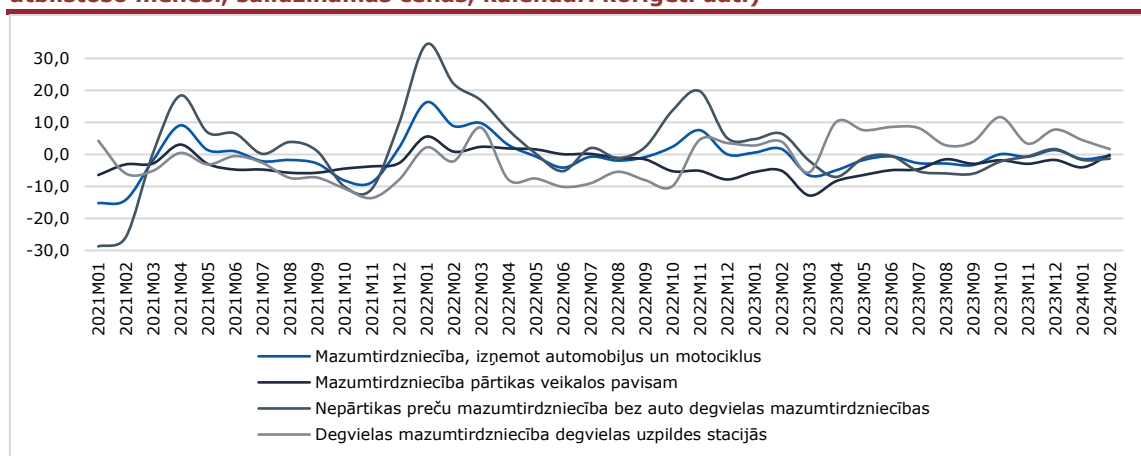
1.7. attēls. Būvniecības produkcijas apjoma % pārmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu

Avots CSP [BUP010c]

- 15. Būvniecības izmaksu līmenis** februārī pieauga par 1,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada februāri, galvenokārt strādnieku darba samaksas (+6,3%) un mašīnu uzturēšanas izmaksu (+3,6%) pieauguma dēļ. Tomēr būvmateriālu cenas samazinājās par 0,7%. Salīdzinot ar janvāri, februārī izmaksas palielinājās par 0,2%, it īpaši mašīnu uzturēšanas un būvmateriālu izmaksu ziņā. Ekskavatoru un pašizkrāvēju uzturēšanas izmaksas bija galvenais faktors būvniecības izmaksu pieaugumā šajā periodā.
- 16.** Jaunākie CSP dati par mazumtirdzniecības apgrozījumu ir pieejami par februāri un tie liecina, ka mazumtirdzniecības apgrozījums salīdzināmajās cenās samazinājās par 0,4%, pret ar iepriekšējā gada februāri. Pārtikas preču mazumtirdzniecība saglabājās gandrīz nemainīga (-0,1%), bet nepārtikas preču apgrozījums samazinājās par 1,5%, savukārt autodegvielas mazumtirdzniecība palielinājās par 1,7%. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, būtiski pieauga apģērbu, apavu un ādas izstrādājumu mazumtirdzniecība, bet nespēcializēto veikalu apgrozījums samazinājās par 24,3%. Salīdzinot ar janvāri, februārī mazumtirdzniecības kopējais apgrozījums faktiskajās cenās samazinājās par 1,7% (1.8. attēls).

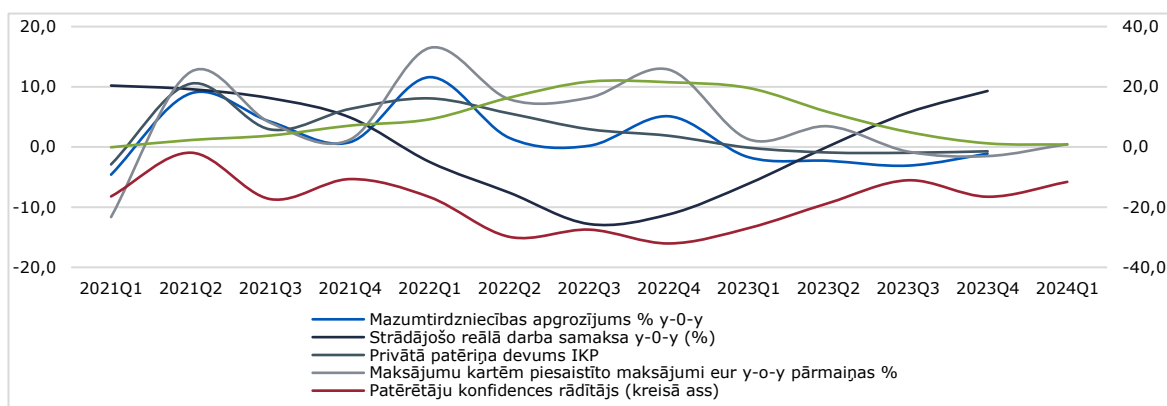
1.8. attēls. Mazumtirdzniecības apgrozījums (mēnesis salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, salīdzināmās cenas, kalendāri koriģēti dati)

Avots: CSP [TIT021m]

- 17.** Kopumā, jau sākot no 2023. gada pirmā ceturkšņa, mazumtirdzniecības apgrozījums samazinās, ko ierobežo gan patērētāju vājā pirktspēja, gan arī naudas plūsmas samazinājums inflācijas krišanās rezultātā. Šī tendence turpinājusies arī šim gadam sākoties. Tomēr, salīdzinot ar citiem patēriņu raksturojošiem indikatoriem, redzams, ka reālā darba samaksa ir pārsniegusi inflāciju jau sākot ar 2023. gada 3. ceturksni. Kopš 2024. gada pirmā ceturkšņa redzams, ka summas pirkumiem ar kartēm - minimāli pieauga par 0,5%. Šī tendence saskan arī ar patērētāju konfidences rādītāju, kas gan joprojām ir negatīvs, tomēr ir iezīmējies uzlabošanās (1.9. attēls).

1.9. attēls. Patēriņu raksturojošie indikatori

Avots CSP, LB

Ārējā tirdzniecība

18. Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums februārī samazinājās par 3,8 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Salīdzinājumā ar 2023. gada februāri, ārējās tirdzniecības bilance pasliktinājās, eksportam, kopējā ārējās tirdzniecības apjomā, samazinoties no 47,1% līdz 46,3%. Preču eksporta vērtība kritās par 5,3%, sasniedzot 1,52 miljardus eiro, savukārt importa vērtība samazinājās par 2,4 %, noslīdot līdz 1,76 miljardiem eiro.
19. Februārī svarīgākie eksporta partneri bija Lietuva (17% no eksporta kopapjoma), Igaunija (13%), Vācija(6,7%) un Krievijas Federācija (6,3%).
20. Farmācijas produktu eksporta pieaugumu 2024. gada februārī, salīdzinājumā ar 2023. gada februāri, visvairāk ietekmēja safasētu medikamentu eksporta pieaugums par 27,2%. Savukārt minerālā kurināmā, naftas un tās pārstrādes produktu eksporta kritumu visvairāk ietekmēja dabasgāzes gāzveida stāvoklī eksporta samazinājums par 64,1 milj. eiro jeb 77,6 %.
21. Latvijas importa vērtība februārī saruka par 2,4%, noslīdot līdz 1,76 miljardiem eiro. Galvenie samazinājumi bija jūras transporta līdzekļu un ķīmiskās rūpniecības produktu importā. Tomēr importa struktūrā palielinājumu noteica satiksmes līdzekļu un to aprīkojuma iegāde - AirBaltic paplašinot avio parku. Nozīmīgākie importa partneri – Lietuva (19% no importa kopapjoma), Vācija (12%), Polija (11%) un Igaunija (6,9%).

Darba tirgus

22. **Esošā ekonomiskā cikla ietvaros, bezdarba līmenis, sasniedzot š.g. februārī 7,2%, liecina par darba roku rezervi, lai gan nenovērš Latvijas uzņēmēju konkurenci par darbiniekiem.** Saskaņā ar CSP datiem, 2024. gada februārī Latvijā bezdarba līmenis sasniedza 7,2%, palielinoties par 0,1 procentpunktu kopš janvāra. Sieviešu bezdarba līmenis palika nemainīgs, bet vīriešu - pieauga par 0,2 procentpunktiem. Nodarbinātības valsts aģentūras reģistrētais bezdarba līmenis bija 5,8%, samazinoties par 0,5 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējā gada februāri. Latvijā februārī bija 67,7 tūkstoši bezdarbnieku, kas ir par 0,7 tūkstošiem vairāk nekā janvārī un par 8,0 tūkstošiem vairāk nekā iepriekšējā gadā. Nodarbināto ar augstāko izglītību īpatsvars turpina pieaugt, it īpaši speciālistu vidū, bet samazinās vadītāju un vecāko speciālistu skaits. Dažādās profesiju grupās novērojams izglītības līmeņa

ietekmes maiņas tendence, piemēram, palielinoties nodarbināto, ar augstāko izglītību, īpatsvaram kvalificētu lauksaimniecības un mežsaimniecības darbinieku vidū un samazinoties, vienkāršajās profesijās, nodarbināto īpatsvaram ar pamata un zemāku izglītību.

23. 2023. gadā inflācija ierobežoja mājsaimniecību pirkjspēju, reālais neto darba samaksas pieaugums 2023. gada pēdējā ceturksnī bija 9,3%, bet gadā kopumā 2,2%. Publiskā sektorā notika straujāks darba samaksas pieaugums, tomēr kopumā sagaidāms, ka darbinieku spiediens algu kāpināšanai var saglabāties - kamēr netiks atgūts pirms pandēmijas pirkspējas līmenis.

2023. gadā Latvijā vidējā bruto darba samaksa bija 1537 eiro, pieaugot par 164 eiro jeb 11,9%, salīdzinot ar 2022. gadu. Vidējā neto samaksa sasniedza 1119 eiro (72,9% no bruto algas), pieaugot par 0,6 procentpunktiem lēnāk nekā alga pirms nodokļu nomaksas. Bruto darba samaksas mediāna bija 1225 eiro. Privātajā sektorā vidējā bruto samaksa sasniedza 1533 eiro, sabiedriskajā – 1553 eiro, vispārējās valdības sektorā – 1502 eiro. Bruto darba samaksas fonds pieauga par 12,9%²⁵.

Galvenie faktori darba samaksas pieaugumam bija strauji pieaugusi dzīves dārdzība ierobežotas darba resursu pieejamības apstākļos, sabiedriskā sektora darbinieku atalgojuma kāpums (pamatā valsts struktūrās un mazāk pašvaldībās), kā arī minimālās darba samaksas pieaugums no 500 uz 620 eiro.

24. Ņemot vērā darba samaksas pieaugumu, un datus par darba produktivitātes atpalcību no ES vidējā līmeņa, pieaug riski saistībā ar Latvijas produktu un pakalpojumu konkurētspēju jeb izmaksu konkurētspējas vājināšanās riski. Par tiem liecina produkcijas vienības darbaspēka nominālās izmaksas pieaugums. Darbaspēka izmaksas aug straujāk nekā produktivitāte. Pēdējos piecos gados (2018.-2022.) darbaspēka izmaksas pieauga par 48,1 % jeb trīs reizes straujāk nekā produktivitāte. Konkurētspējas vājināšanās risku pārvarēšanai ir nepieciešams kardinālas ekonomikas strukturālās izmaiņas, kas virzītas uz zināšanām balstītu izaugsmi un jaunu konkurētspējas priekšrocību attīstīšanu²⁶.

Ekonomiskais noskaņojums un prognozes

25. CSP dati par ekonomisko noskaņojumu jeb konfidences rādītājiem, pašlaik ir pieejami par martu. Tie liecina, ka uzņēmēju ekonomiskais noskaņojums uzlabojies apstrādes rūpniecībā, būvniecībā un pakalpojumu sektorā, bet pasliktinājies mazumtirdzniecībā. Mazumtirdzniecībā uzņēmēju noskaņojums samazinājies par 1,3 procentpunktiem un ir 1,8%, bet konfidences rādītājs degvielas mazumtirdzniecībā strauji pieaudzis no (-11,7%) līdz 5,7. Automobiļu tirdzniecībā noskaņojums saglabājas ļoti zems ar konfidences rādītāju (-17,1%). Pakalpojumu sektorā noskaņojums nedaudz uzlabojies, ar konfidences rādītāju 2,7, salīdzinot ar februāri, uzlabojums ir par 2,6 procentpunktiem. Būvniecībā uzņēmēju noskaņojums ir stabili negatīvs, ar konfidences rādītāju (-10,2%). Apstrādes rūpniecībā uzņēmēju noskaņojums uzlabojas katru mēnesi, tomēr tas joprojām ir negatīvs (-5%). Ekonomikas sentimenta rādītājs Latvijā martā paliek stabilā līmenī 98,1. Nodarbinātības izmaiņu gaidu rādītājs bija 100,5, tādējādi, gaidāmās nodarbinātības izmaiņu rādītājs pārsniedz ilgtermiņa (2000.–2023. gada) vidējo vērtību un bezdarba straujš pieaugums nav gaidāms. Jaunākās prognozes

²⁵ DARBA SAMAKSAS PĀRMAINĀS 2023. GADĀ (stat.gov.lv)

²⁶ "Latvijas produktivitātes ziņojumā 2023" 2023_LPZ.pdf (lu.lv)

par Latvijas tautsaimniecību pašlaik ir pieejamas no Latvijas Bankas un Eiropas Komisijas.

- 26.** Latvijas Banka prognozē²⁷, ka Latvijas tautsaimniecības izaugsme 2024. gadā būs gausa, jo arī pieprasījums galvenajās tirdzniecības partneru valstīs ir vājš, kas ietekmē ārējo pieprasījumu un ierobežo eksportu. Tomēr zemā inflācija Latvijā veicina patēriņa atjaunošanos un IKP augsmi uztur valdības patēriņš un investīcijas, kamēr ārējais pieprasījums ir novājināts. Tā rezultātā, īstermiņā IKP izaugsmes prognoze ir samazināta līdz 1.8% 2024. gadā, salīdzinot ar 2,0% prognozi, kas bija decembrī 2023. gadā. Turpmākos gados prognozēts IKP pieauguma temps ir 3,6% 2025. gadā un 3,8% 2026. gadā. Tiek sagaidīts, ka eksporta pieaugums dos lielāku izaugsmes impulsu, uzlabojoties ārvalstu ekonomiskajai videi.
- 27.** Eiropas Komisijas IKP prognozē²⁸ uzsvērts, ka 2024. gadā gaidāma algu pieauguma tempa palēnināšanās, bet šim rādītājam joprojām liela nozīme atbalstīto privātā patēriņa atjaunošanos. Papildus ES finansējumam prognozēts, ka investīcijas būs spēcīgs balsts 2024. gada IKP struktūrā. Arī Eiropas komisija norāda uz ierobežojumiem eksporta izaugsmē – eksporta devums ir negatīvs, galvenokārt saistībā ar negatīvo ietekmi no iepriekšējā perioda. Kopumā tiek prognozēts, ka IKP 2024. gadā pieaugs par 1,7%, kas ir zemāks par iepriekš prognozēto 2,4% augsmi.
- 28.** 2025. gadā prognozēts, ka izaugsme paātrināsies līdz 2,7%, izaugsmi stimulēs iekšējā pieprasījuma pieaugumus, investīcijas prognozētas saistībā ar ES finansējuma plūsmu, bet eksporta izaugsme atjaunosies saskaņā ar vispārējo uzlabojumu pieprasījumā no galvenajiem tirdzniecības partneriem.

²⁷ Prognozes | Latvijas Banka

²⁸ Economic forecast for Latvia - European Commission (europa.eu)

2. Fiskālās politikas attīstība

2.1. Vispārējās valdības bilances aktuālie rezultāti

29. Pēc šī gada 25. martā CSP publicētajām revidētajām nacionālo kontu laikrindām, šobrīd tiek novērtēts, ka 2023. gadā Vispārējās valdības budžetā ir bijis 921,1 miljonu eiro jeb 2,3% no IKP deficīts (budžeta likumā bija plānots 4,3% deficīts). Salīdzinoši labie deficīta rādītāji tika sasniegti neskatoties uz nelabvēlīgajiem ģeopolitiskajiem apstākļiem. Makroekonomiskie rādītāji bija neitrāli, skatoties no fiskālā viedokļa – lai gan nedaudz augstākā gada vidējā inflācija (8,9% pret 6,5%, kas tika plānota sastādot budžetu) uzlaboja nodokļu iekasēšanas rādītājus, zemāka ekonomiskā izaugsme nebija labvēlīga nodokļu iekasēšanai (reālais IKP pieaugums -0,3% pret 1%; nominālais IKP pieaugums 5,1% pret 7,7%). Šobrīd vispārējās valdības parāds attiecībā pret IKP 2023. gada beigās tiek novērtēts 43,4% apmērā no IKP, kas ir par 1,8% vairāk nekā gadu atpakaļ. Arī 2023. gadā spēkā bija 2020. gadā aktivizētā ES Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, kas ļāva palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu, tomēr FDL fiskālie nosacījumi jau darbojās 2023. gadā un fiskālā stratēģija par mērķi noteica strukturālā deficīta apjomu 0,5% no IKP apjomā, kas arī tika sasniegts. Tabula 2.1. zemāk parāda, ka pozitīvāks rezultāts sasniegts ar mazāku valsts budžeta deficītu nekā plānots un EKS korekcijām. Jau tradicionāli valsts speciālais budžets ir strādājis ar pozitīvu bilanci. Savukārt pašvaldību budžeti ir pasliktinājuši VVBB. Pamatbudžeta bilance bija pozitīvāka nekā paredzēts 2023. gada budžetā, neskatoties uz to, ka lielākā daļa atbalsta instrumentu tiek finansēta tieši no pamatbudžeta. EKS pozitīvā korekcija tika lielā mērā sasniegta ES fondu korekcijas dēļ.

Tabula 2.1.

VV budžeta bilances plāns 2023. gadam un iznākums 2023 un 2022. gadam²⁹, milj. Euro.

Balances	2023			2022
	Budžets	Iznākums*	% no IKP	Iznākums
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1 772,4	-921,1	-2,3	-1 789,3
EKS2010 ³⁰ korekcijas	226,7	501,8	1,24	-365,5
Valsts konsolidētais kopbudžets	-1 999,0	-1 422,9	-3,5	-1 423,9
Valsts pamatbudžets	-2 065,1	-1 531,0	-3,8	-1 862,5
Valsts speciālais budžets	113,7	251,4	0,6	343,5
Pašvaldību budžeti	-41,7	-156,0	-0,4	62,9
Atvasināto publisko personu b.	-6,0	13,0	0,03	32,2

*oficiālie apstiprinātie dati būs pieejami pēc Eurostat notifikācijas

Avots: Finanšu Ministrija un Valsts kase

30. Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2023. gadā sasniedza 15,5 miljardus eiro un ir palielinājušies par 8,7%, attiecībā pret 2022. gadu. Gadu atpakaļ attiecīgais rādītājs bija 13,7%. Lai arī kopumā kopbudžeta ieņēmumu pieaugums ir samazinājies, budžeta likumā par 2023. gadu paredzētie ieņēmumi ir pārsniegti par 3%. Inflācija joprojām ir veicinājusi nodokļu iekasēšanu, tomēr negatīvā ekonomiskā izaugsme un

²⁹ FM Balance_03042024 datne

³⁰ Saskaņā ar SIP un FDL, fiskālais rezultāts tiek novērtēts balstoties uz Eiropas kontu sistēmas 2010 (EKS2010) metodoloģiju, kas balstās uz uzkrājumu metodi. Tikmēr tradicionāli Latvijā valsts budžets tiek apstiprināts un novērtēts, balstoties uz naudas plūsmas metodi.

vājš privātais patēriņš ir atstājuši negatīvu ietekmi uz nodokļu iekasēšanu. Kopumā nodokļos iekasēts par 8,7% vairāk nekā 2022. gadā (gadu iepriekš 15,2%). 2023. gadā ievērojami pieauguši nenodokļu ieņēmumi – 25,9%, bet ārvalstu finanšu palīdzība samazinājās par 5,5%. 2023. gadā kopbudžeta ieņēmumi gada laikā ir palielinājušies arī rēķinot tos pret IKP - 38,5% (gadu atpakaļ 37,2% no IKP)³¹.

31. Budžeta likumā paredzētais nodokļu ieņēmumu plāns 2023. gadā tika izpildīts par 102,9%, gadu iepriekš plāns tika pārpildīts par 13,4%. No nozīmīgākajiem nodokļiem vislielākais plāna pārsniegums procentuālā izteiksmē bija UIN, kas tika pārsniegts par 35,5%. Augstā inflācija un karstais darba tirgus diktēja atlīdzības pieaugumu, un, līdz ar to, arī IIN iekasēšanu. Arī nozīmīgā PVN plāns tika nedaudz pārpildīts (2,3%), neskatoties uz salīdzinoši vājo patēriņu. Ievērojami tika pārsniegts UIN iekasēšanas plāns (35,5%), (skatīt 2.2. tabulu zemāk). Piegāžu ķēžu pārrāvuma dēļ vāji iekasējās muitas nodoklis (-33,7%).

Tabula 2.2.

Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu plāns (budžeta likums), reāli iekasētais (milj. eiro) un plāna pārpilde 2023.gadā

Ieņēmumi	2023 fakts	2023 plāns	pārpilde (%)
VSAOI	4023,5	3997,2	0,7
PVN	3879,5	3793,2	2,3
IIN	2500,7	2357,8	6,1
Akcīzes nodoklis	1154,8	1187,7	-2,8
UIN	544,8	402,0	35,5
NĪN	236,5	230,7	2,5
Transportlīdzekļu ekspl. nodoklis	102,5	102,0	0,5
Muitas nodoklis	56,9	85,8	-33,7
Dabas resursu nodoklis	61,9	60,4	2,4
Izložu un azartspēļu nodoklis	47,8	42,7	12,0
Uzņēmumu transportl. Nodoklis	25,3	22,1	14,7
Elektroenerģijas nodoklis	4,9	5,1	-3,6
Kopā	12 639,2	12 286,7	2,9

Avots: Finanšu ministrija

32. 2023. gada konsolidētā kopbudžeta izdevumi sasniedza 17,0 miljardus eiro un gada laikā tie ir pieauguši par 7,9%. Gadu atpakaļ attiecīgais rādītājs bija 9,2%. Procentuāli visstraujāk 2023. gadā pieauga izdevumi parāda apkalpošanai – tie sasniedza 228,7 miljonus eiro un tie pieauga par 16,4%, kas atspoguļo procenta likmju kāpumu Latvijā un visā eiro zonā. Tomēr to īpatsvars kopbudžeta izdevumos ir joprojām salīdzinoši mazs – 1,6%. Strauji arī pieauga izdevumi atlīdzībai – par 15,4%, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Ņemot vērā, ka gada vidējā inflācija 2023. gadā bija 8,9%, reālā alga sabiedriskajā sektorā pieauga, atšķirībā no 2022. gada. Izdevumu atlīdzībai īpatsvars kopējās kopbudžeta izdevumos sasniedza 21,2%. Lai arī sociālo pabalstu izdevumu īpatsvars turpina samazināties, procentuāli tiem ir vislielākais īpatsvars valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumos – 28,5%. Nominālā izteiksmē 2023. gadā tie pieauga par 6,9%. Otrais nozīmīgākais izdevumu postenis ir subsīdijas un dotācijas, kuru īpatsvars ir 23,8% un, kas 2023. gadā pieauga par 5,1%. Pēc divu gadu

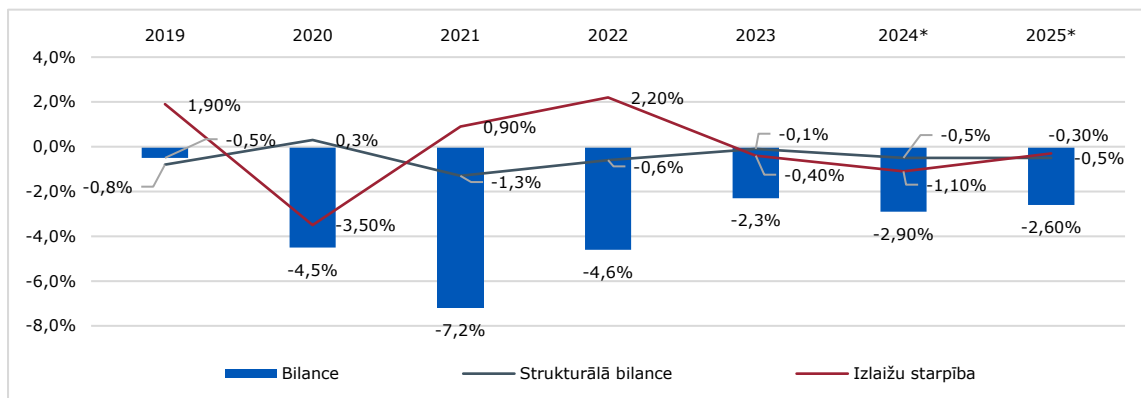
³¹ Valsts kases dati

stagnācijas, 2023. gadā beidzot bija ievērojams pieaugums izdevumiem kapitālieguldījumiem, kas pieauga 13,7% apmērā un sasniedza 8,6% no visiem izdevumiem.

- 33. Saskaņā ar FM fiskālo stratēģiju, likumā "Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam"³² noteiktais vispārējās valdības strukturālās bilances mērķis 2023. gadā bija -0,5% no IKP, kas arī tika sasniegts - šobrīd VV strukturālā bilance tiek novērtēta -0,1% no IKP apmērā.** Labāku strukturālo bilanci nodrošināja Kopbudžeta bilance - par 447,7 miljoniem eiro vairāk ieņēmumu un par 128,4 eiro mazāk izdevumu, salīdzinājumā ar budžeta plānutas nodrošināja bilances uzlabojumu 1,9% no IKP apmērā. Arī EKS korekcijas uzlaboja bilanci par 275,2 miljoniem eiro. Savukārt bilances cikliskā komponente pasliktināja strukturālo deficītu par -0,7% IKP (budžeta likumā -0,8%, bet reāli -0,1% no IKP). Arī vienreizējo pasākumu, kas neietekmē strukturālo bilanci, apjoms gada beigās bija par 1% mazāks nekā tika plānots budžeta sastādīšanas laikā. Jāatzīmē, ka Padome uzskata, ka militārie un aizsardzības izdevumi nav uzskatāmi par vienreizējiem, tie būtu iekļaujami strukturālās bilances aprēķinā.
- 34.** Zemāk, attēlā 2.1., tiek parādīts valdības fiskālās politikas iznākumi pēdējos gados un plānotie rezultāti šogad un nākošgad. Ideālā variantā strukturālai bilancei būtu jāvariē starp 0 un -0,5%, lai pie negatīvākas izlaižu starpības būtu pieļaujams lielāks deficīts. No grafika var secināt, ka valdība, iespējams, nedaudz pārspīlēja ar fiskālo stimulu 2021. un 2022. gados, jo izlaižu starpība beigās tika novērtēta kā pozitīva. Tomēr fiskālo politiku ir jānosaka ne tikai no ekonomiskajiem, bet arī sociālajiem aspektiem un nedaudz ekspansīvāka, sociāli solidāra fiskālā politika lielas sociālās spriedzes un nenoteiktības apstākļos (Covid-19, Krievijas agresija, augstās energoresursu cenas) - ir attaisnojama. Piedevām pilnīgi precīza izlaižu starpība nav izmērāma savas gaisīgās esences dēļ, it sevišķi lielu ekonomisku šoku apstākļos. Piemēram, 2021. gada izlaižu starpība 2020. gada aprīlī tika novērtēta -10,4% apmērā no IKP, bet tomēr beigās 2022. gadā tā tika novērtēta kā pozitīva - 0,6% apmērā no IKP. Tomēr kopumā Padome ir pozitīvi vērtējusi valdības centienus uzturēt samērīgu pret-ciklisku un sociāli atbildīgu fiskālo politiku pēdējos, ļoti sarežģītos laikos, kas arī atspoguļojas salīdzinoši augstajā neatkarīgo starptautisko reitingu aģentūru novērtējumos un samērīgā VV parāda apjomā, kas joprojām ir viens no zemākajiem ES. Padome uzsver, ka valdībai, līdz ar jaunā ES ekonomiskā regulējuma stāšanās spēkā, būs vēl atbildīgāk jāpieiet fiskālās politikas vadībai, lai nepieļautu Māstrihtas līguma 3% deficīta kritērija pārkāpšanu, kas nozīmētu EK lielāku iejaukšanos Latvijas fiskālajā politikā un valsts finansēto neto primāro izdevumu trajektorijas noteikšanu. Šajos augstas nenoteiktības apstākļos - valdībai jābūt gatavai ātri reaģēt uz situāciju un izmantot stimulējošo vai ierobežojošo fiskālo politiku, kad tas ir nepieciešams.

³² <https://likumi.lv/ta/id/340396-par-valsts-budzetu-2023-gadam-un-budzeta-ietvaru-2023-2024-un-2025-gadam>

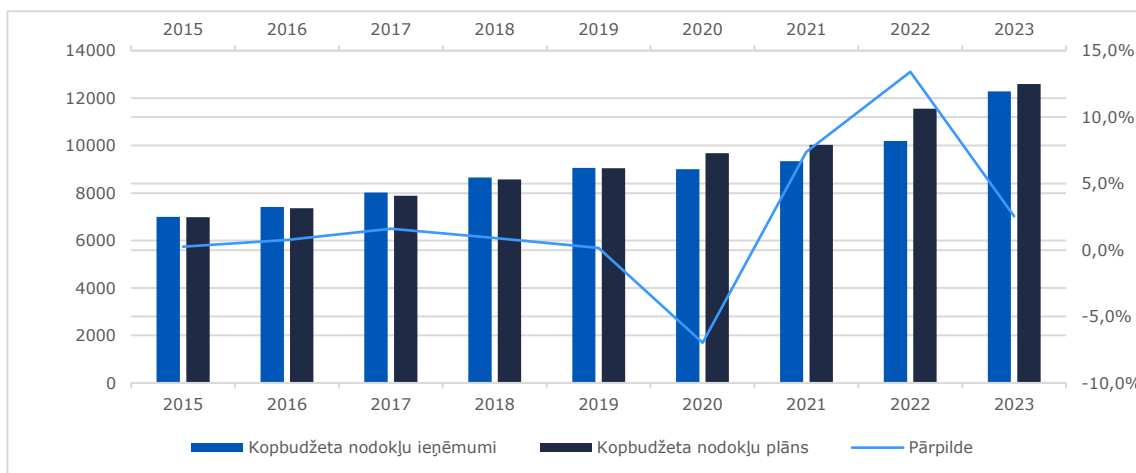
2.1.attēls. Izlaižu starpība, VVBB, un Strukturālā bilance (% no IKP) periodā no 2019.g.-2025.g. t.sk. prognoze 2024.g-2025.g

Avots: Finanšu Ministrijas dati

35. FM nodokļu ieņēmumu prognozēšana pēdējos gados tradicionāli bijusi konservatīva un reālie nodokļu ieņēmumi vienmēr ir bijuši lielāki par budžeta likumā plānotajiem, izņemot 2020. gadu. Zemāk 2.2. attēlā redzams, ka nodokļu iekasēšanas plāns vienmēr ir pārpildīts, pat gados ar zemāku ekonomikas izaugsmi nekā plānots. 2020. gads, Covid-19 krīzes un tālākās ekonomikas nenoteiktības dēļ, bija vienīgais, kad FM plāns netika izpildīts – iekasētais nodokļu daudzums bija par 7,0% mazāks par plānoto. Arī rezultāti par 2021. gadu, kad plāns tika pārpildīts par 7,3%, rāda, ka 2020. gads bija tikai izņēmums. Tik ievērojama nodokļu plāna izpildes pārsniegums 2021. gadā notika ekonomiskās izaugsmes dēļ pēc Covid-19 pandēmijas, kā arī inflācijas pieauguma dēļ, kas pozitīvi ietekmēja nominālo nodokļu apjomu. 2022. gada plāna ievērojamo pārpildi, protams, veicināja lielā gada inflācija (17,2%), kas tieši palielina vairāku nodokļu iekasēšanas apjomus. Savukārt 2023. gads iezīmējas ar kopbudžetā iekasēto nodokļu masas pieauguma palēnināšanos, lai arī plāns tika pārsniegts par 2,6%.

2.2.attēls. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu plāns, izpilde un pārpilde no 2015.g.-2023.g. (tūkstošos eiro un pārpilde %)

Avots: Finanšu ministrija un Padomes aprēķini

2.2. Fiskālās politikas perspektīva 2024. un turpmākajiem gadiem

- 36. Šogad vairs nav spēkā ES Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, kas ļauj neievērot vispārējās valdības budžeta deficīta skaitliskos nosacījumus, savukārt FDL normas darbojas jau kopš 2023 gada sākuma, līdz ar to, šogad ir jāievēro gan nacionālie, gan ES fiskālie nosacījumi.** Valdības fiskālā politika 2024. gada budžetam balstās uz pārejas kārtību Fiskālās disciplīnas likumā noteiktās minimālās plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances ievērošanu (0,5% no IKP)³³, nepiemērojot izdevumu pieauguma un izdevumu pārmantojamības nosacījumus, augstās inflācijas dēļ. Pie vienreizējiem izdevumiem tiek pieskaitīti: (a) vienreizējie izdevumi, kas saistīti ar Covid-19 pandēmijas negatīvo seku mazināšanu; (b) vienreizējie izdevumi valsts aizsardzībai un iekšējai drošībai; (c) vienreizējie izdevumi enerģijas cenu būtiskā pieauguma kompensācijai; (d) vienreizējie izdevumi Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam Latvijā; (e) vienreizējie izdevumi Ukrainas atbalstam; (f) valsts aizsardzības bāzes izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu 100% apmērā. Pirmajā gadā pēc pieauguma 80% apmērā, otrajā gadā pēc pieauguma 60% apmērā, trešajā gadā pēc pieauguma 40% apmērā un ceturtajā gadā pēc pieauguma 20% apmērā. Savukārt strukturālās bilances mērķis, atbilstoši SIP nosacījumu izpratnei (ES metodoloģija), atbilst – 1,0% no IKP un pieļauj vienreizējo izdevumu iekļaušanu strukturālās bilances aprēķinos tikai saskaņā ar EK metodoloģiju. 2023. gada jūlijā ES Padomes apstiprinātās rekomendācijas Latvijai fiskālā jomā nosaka "nodrošināt piesardzīgu fiskālo politiku, jo īpaši ierobežojot valsts finansēto neto primāro izdevumu nominālo pieaugumu 2024. gadā līdz ne vairāk kā 3%". Pēc EK aprēķiniem, neto primāro izdevumu nominālais pieaugums ne vairāk kā par 3% atbilstu ikgadējam strukturālās budžeta bilances uzlabojumam vismaz 0,5% no IKP 2024. gadā. Ņemot vērā, ka pēc EK metodoloģijas strukturālais deficīts 2023. gadā bija 2,1%, kas nozīmē maksimāli pieļaujamo strukturālo deficītu 1,6% apmērā no IKP šogad, nacionālais mērķis (0,5% no IKP) ir prasīgāks.
- 37. Likums "Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025., un 2026. gadam"**³⁴ šogad paredz VV budžeta deficītu 2,8% apmērā no IKP (neieskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi) un strukturālo deficītu 0,5% apmērā. 2025. gadā VVB deficīts būtu 2,4% no IKP, bet 2026. gadā – 0,9%; strukturālais deficīts saglabātos 0,5% apmērā no IKP. **Padome savā uzraudzības ziņojumā**³⁵ kopumā atbalstīja FM piedāvāto fiskālo stratēģiju un fiskālos mērķus. Šobrīd drošībai ir jābūt vienai no valdības prioritātēm, tomēr Padome norādīja, ka aizsardzības un iekšējās drošības izdevumu pieaugums nav atzīstams par klasisku vienreizēju pasākumu, jo tas neatbilst vienreizējo izdevumu pazīmēm SIP Vade Mecum³⁶ izpratnē. Ir nepieciešama publiska diskusija par aizsardzības un drošības jomas finansēšanu, iespējams plānotās nodokļu reformas kontekstā.
- 38. 2024. gada kopbudžeta plāna nodokļu ieņēmumu prognozes izskatās samērīgas un ir līdzīgas FDP nodokļu modeļa prognozēm, kas kopsummā ir par 1,6% lielākas par FM. Šogad nodokļu ieņēmumi kopbudžetā tiek plānoti 13,8 miljardu apmērā, kas ir par 1,2 miljardiem jeb 9,2% vairāk nekā tika iekasēts 2023. gadā.** 2.3. tabulā redzamas FM un FDP plānotās nodokļu iekasēšanas prognozes

³³ https://tapportals.mk.gov.lv/meetings/cabinet_ministers/5445a8c7-dac7-4e96-82fa-abe03e0a0246

³⁴ <https://likumi.lv/ta/id/348569-par-valsts-budzetu-2024-gadam-un-budzeta-ietvaru-2024-2025-un-2026-gadam>

³⁵ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4557/download?attachment>

³⁶ https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/vade-mecum-stability-and-growth-pact-2019-edition_en

pa nodokļu veidiem. Tomēr ir jāņem vērā fakts, ka 2024. gada nodokļu plāns pagājušajā gadā tika sastādīts ar pieņēmumu, ka šogad IKP reālā izaugsme būs 2,5% un inflācija 2,2%³⁷, savukārt šobrīd FM ir sagatavojusi un Padome apstiprinājusi makroekonomiskās prognozes šim gadam, kas nosaka IKP pieaugumu tikai 1,4% apmērā, bet inflāciju 1,6% apmērā³⁸. Abu šo rādītāju uz leju vērstā prognozes revīzija arī negatīvi ietekmēs nodokļu iekasēšanu šogad.

Tabula 2.3.

FM un FDP kopbudžeta nodokļu iekasēšanas plāns un prognozes 2024. gadam (milj. eiro), un prognožu salīdzinājums (%)

	FM plāns	FDP prognozes	FDP/FM
Nodokļu ieņēmumi	13805,9	13827,4	+1,6%
UIN	695,7	597,4	-14,1%
IIN	2634,7	2844,4	+8,0%
VSAOI (neieskaitot iemaksas fond. pen.)	4544,7	4382,0	-3,6%
Nekustāmā īpašuma n.	237,4	230,8	-2,8%
PVN	4110,8	4209,3	+2,4%
Akcīzes nodoklis	1246,6	1194,9	-4,1%
Pārējie nodokļi	335,9	368,6	+15,1%

Avots: Finanšu ministrija un FDP prognozes

39. Šis gads varētu būt sarežģīts no nodokļu iekasēšanas un fiskālā viedokļa, jo inflācija ir ievērojami samazinājusies, bet IKP izaugsme vēl nav atsākusies.

Gada sākuma nodokļu iekasēšanas rezultāti to pierāda - šī gada janvārī kopbudžeta iekasēšanas plāns tika izpildīts tikai par 86,3%, bet februāra par 98,6%. Ir iezīmējusies aina pa dažādām nodokļu grupām, ja darbaspēka nodokļiem ir salīdzinoši laba plāna izpilde IIN (+4% janvārī, +11% februārī), VSAOI (-3% janvārī, +9% februārī), tad PVN iekasēšanā ir ievērojama plāna neizpilde (-6% janvārī, -18% februārī). Abos mēnešos PVN tika iekasēts par vairāk kā 10% mazāk nekā attiecīgajā mēnesī 2023. gadā. Iekasētā PVN kritums ir izskaidrojams ar iemaksātā PVN kritumu no enerģijas vairumtirdzniecības uzņēmumiem, kuriem energoresursu cenu krituma dēļ arī ir ievērojami samazinājušies iekasētie PVN apjomi. Arī UIN ir iekasējies salīdzinoši vāji - plāns izpildīts par 102% janvārī un par 90% februārī. Tomēr VK operacionālie nodokļu dati par martu uzrāda jau optimistiskāku ainu - pamatbudžeta nodokļu iekasēšanas plāns ir izpildīts par 114%, bet VSAOI plāns par 104,8%. Arī PVN ieņēmumi ir stabilizējušies martā un plāns izpildīts par 105,8%.

40. Stabilitātes programmā FM ir koriģējuši savas kopbudžeta nodokļu iekasēšanas prognozes 2024. gadam, tās samazinot attiecībā pret budžeta likumā paredzētajiem ienākuma līmeņiem. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi ir samazināti par 185,5 miljoniem eiro jeb 1,3%, kas atbilst 0,4% no IKP. Padome atbalsta FM konservatīvo pieeju nodokļu prognozēšanā, it sevišķi ņemot vērā jauno ES

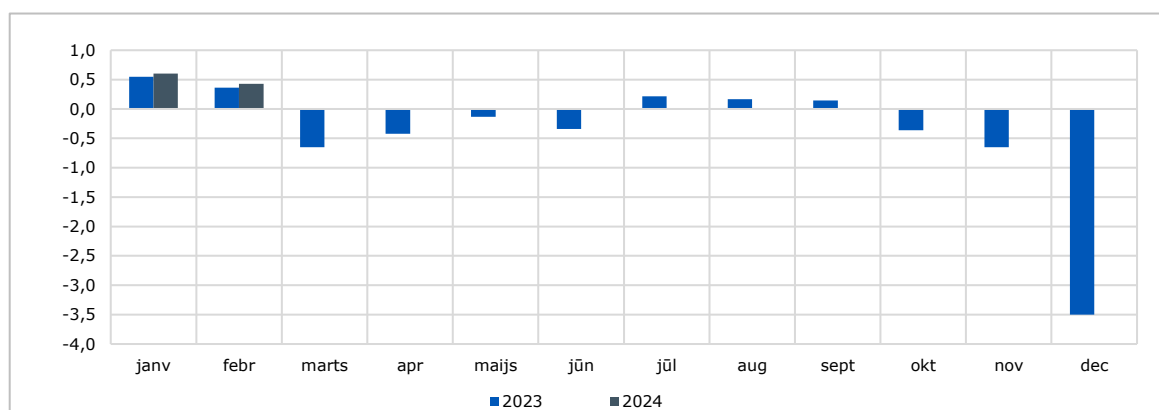
³⁷ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4350/download?attachment>

³⁸ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4761/download?attachment>

ekonomisko regulējumu, kas paredz lielāku nozīmi Māstrihtas 3% budžeta deficīta kritērija ievērošanai.

- 41. Konsolidētā kopbudžeta uzkrātie izdevumi š.g. pirmajos 2. mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo periodu 2023. gadā, ir pieauguši par 9,5%, bet ieņēmumi par 10,2%.** Vislielākais izdevumu pieaugums ir kapitālajiem izdevumiem (94,0%) un procentu izdevumiem (78,7%). Ievērojami pieauguši izdevumi atlīdzībai (27,1%), bet subsīdijām un dotācijām - tie ir samazinājušies par 14,6%. Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumos visvairāk ir palielinājušies nenodokļu ieņēmumi (51,1%) un Ārvalstu finanšu palīdzība (39,5%). Nodokļu ieņēmumi palielinājušies tikai par 2,1%. Šobrīd konsolidētais kopbudžets pēc 2024.gada diviem mēnešiem uzrādīja 180,9 miljonu eiro proficītu, kas ir 0,4% no IKP. 2023. gadā pēc diviem mēnešiem proficīts bija 147,3 miljoni eiro 0,9% no IKP (skatīt attēlu 2.3. zemāk). Pozitīvas kopbudžeta bilances gada sākumā ir raksturīgas Latvijas budžeta ciklam un no tā nevajadzētu izdarīt tālejošus secinājumus, it sevišķi ņemot vērā lielo ekonomisko un politisko nenoteiktību.

2.3.attēls. Konsolidēta kopbudžeta bilance, uzkrātās vērtības (% no IKP) 2023. – 2024. gadā

Avots: valsts kase

- 42. Izstrādājot Stabilitātes programmu, FM ir atjaunojusi šī gada fiskālās projekcijas 2024. un turpmākajiem gadiem.** Nodokļu ieņēmumi kopbudžetā ir samazināti par 185,5 miljoniem eiro, tomēr plānotais ieņēmumu pieaugums no nenodokļu un pašu ieņēmumiem, kā arī kopbudžeta izdevumu samazinājums par 393 miljoniem eiro, kopsummā uzlabo plānoto kopbudžeta bilanci par 310 miljoniem eiro. Tomēr izmaiņas EKS korekcijās (-243,1 miljons eiro), VVBB projekciju šim gadam tikai par 66,6 miljoniem eiro padara pozitīvāku par budžeta likumā plānoto. Ņemot vērā CSP IKP datu revīziju, kā arī izlaižu starpības un vienreizējo pasākumu izmaiņas, **šobrīd VVBB 2024. gadam tiek prognozēta 2,9% apmērā no IKP, bīstami tuvu pieļaujamai robežai. Savukārt strukturālā bilance tiek prognozēta -0,8% apmērā no IKP, kas būtu nacionālā fiskālā mērķa nesasniegšana.** ES jaunais ekonomiskais regulējums paredz stingrākus noteikumus maksimāli pieļaujamo izdevumu noteikšanā pārmērīga budžeta deficīta apstākļos, tāpēc ir būtiski nepieļaut VVBB pasliktināšanos par vairāk kā -3% no IKP. **Šobrīd valdībai ir cieši jāseko budžeta ieņēmumu un izdevumu dinamikai. Padome aicina valdību bāzes scenārija pasliktināšanās gadījumā, budžeta izpildes laikā pēc iespējas ietaupīt iekonomētos līdzekļus, lai nepieļautu VV budžeta deficīta pārsniegšanu par 3% no IKP.**

- 43. Atlīdzības pieaugums publiskajā sektorā ir viena no jomām, kur nepieciešama pastiprināta izdevumu kontrole šī gada budžeta izpildes kontekstā.** Šī gada pirmajos divos mēnešos kopbudžetā atlīdzībai tika iztērēti 547,5 miljoni eiro, kas ir par 27,1% vairāk nekā attiecīgajā periodā gadu atpakaļ.³⁹ 2024. gada budžeta likums paredzēja atlīdzības izdevumu palielinājumu par 9,7%, salīdzinājumā ar gadu iepriekš. Tagad, Stabilitātes programmas sagatavošanas laikā, pieaugums jau tiek prognozēts 12,7% apmērā – joprojām stipri mazāk nekā š.g. pirmo divu mēnešu rezultāti. FM skaidro, ka lielie pieauguma tempi atalgojumam nesaglabāsies, jo iekšlietu sektorā ir izmaksātas prēmijas, kas tiek izmaksātas reizi piecos gados, tomēr atalgojuma izmaksu dinamikai ir cieši jāseko. Atlīdzības izdevumu pieaugumu veicina gan 2022. gada vidū stājušais spēkā jaunais regulējums par algām valsts sektorā, kas pieļāva algu paaugstināšanu esošā budžeta ietvaros, gan karstais darba tirgus, gan inflācijas rādītāji aizvadītajos gados. 2023. gadā Kopbudžeta izdevumi atlīdzībai pieauga par 15,4%, kas ir lielāks pieaugums nekā gan tautsaimniecībā nodarbinātā vidējās bruto algas pieaugums (11,9%), gan vidējā gada inflācija (8,9%). Savukārt 2022. gadā izdevumi atlīdzībai pieauga par 6,1%, kas ir mazāk par vidējo algu (7,5%) un ievērojami mazāk nekā gada vidējā inflācija (17,3%). Pārmērīgiem algas pieaugumiem sabiedriskajā sektorā ir vairākas negatīvas ietekmes: i) atņem darba spēku privātajam sektoram, ii) veicina algas pieaugumu privātajā sektorā, kas savukārt, iii) mazina starptautisko konkurētspēju, iv) negatīvi ietekmē valsts fiskālo stāvokli, v) veicina inflāciju. FDP jau agrāk savā Uzraudzības ziņojumā ir ieteikusi izstrādāt regulējumu, kas nosaka atvaļinājuma izmantošanas ierobežojumus strādājot hibrīd-režīmā, kas varētu rezultēties lielākā fiskālā disciplīnā un nepamatotā izdevumu atalgojumam samazināšanā⁴⁰.
- 44. Zemāka inflācija un lēnāka ekonomiskā izaugsme šogad, nekā bija plānots sastādot 2024. gada budžetu, ir ietekmējusi arī turpmāko gadu fiskālās projekcijas, saskaņā ar kurām, lai ievērotu fiskālos nosacījumus, nākošgad varētu būt negatīva fiskālā telpa.** Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi 2025. gadam ir samazināti par 107,1 miljonu eiro, bet 2026. gadam par 183,8 miljoniem eiro. Lai arī ir iespējama situācijas uzlabošanās, pēc aktuālajām fiskālajām projekcijām nākošgad varētu būt nepieciešama fiskālā korekcijas 0,6% apmērā no IKP. Ņemot šo vērā, ir nepieciešama uzmanīga fiskālā politika, kas nepieļauj jaunu izdevumu rašanos šogad un nākošgad. Šobrīd dzīvojam lielas ekonomiskās, politiskās un fiskālās nenoteiktības laikos, kuru ir izraisījuši Covid-19, Krievijas agresija ar sekojošu energoresursu cenu pieaugumu, kā arī saspringta ģeopolitiskās situācija. Daudzām valstīm ir pārmērīgs parādu slogs. Šis būs izaicinošs laiks fiskālās politikas veidotājiem. **Lai arī kopumā valdība līdz šim ar fiskālās politikas svirām ir veiksmīgi vadījusi krīžu pārvarēšanu, tomēr ekonomiskā un fiskālā situācija joprojām paliek nestabila un ir iespējami papildus sarežģījumi, kas var prasīt valdības aktīvu reaģēšanu.**
- 45. ES jaunais ekonomiskais regulējums paredz stingrākus noteikumus valsts izdevumu noteikšanā pārmērīga budžeta deficīta apstākļos, tāpēc atbildīgas fiskālās politikas ieturēšana būs vēl aktuālāka.** Pārsniedzot 3% VVB deficītu vai 60% VV parādu, EK būs tiesības dalībvalstīm noteikt valsts finansēto neto primāro izdevumu maksimālo izdevumu trajektorijas. **Tiek plānots, ka Eiroparlaments jauno regulējumu apstiprinās aprīļa beigās un tas stāsies spēkā pēc publicēšanas oficiālajā**

³⁹ Valsts Kases dati

⁴⁰ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4557/download?attachment>, paragrāfs 29

vēstnesī. Regulējuma reforma ir nepieciešama, jo atsevišķu Eiropas Savienības valstu parādi ir sasnieguši nepieredzētu līmeni un tie ir jāmazina, vienlaikus veicinot ekonomikas izaugsmi. ES institūcijas, veidojot šo regulējumu, mēģina rast veidu, kā sabalansēt valstu izdevumus ar vidējā termiņā ekonomiskās politikas prioritātēm, vienlaicīgi panākot valstu parādu reālu samazināšanos. Pamatā tiks kontrolēts budžeta izdevumu pieaugums, deficīts un valsts parāda izmaiņas. Jaunais ES ekonomiskais regulējums visticamāk varētu prasīt mainīt Fiskālās disciplīnas likumu. Jau šoruden Latvija izstrādās pirmo fiskāli-strukturālo plānu, kas turpmāk būs nozīmīgs valsts ekonomiskās un fiskālās politikas dokuments.

- 46. Valdība ir atsākusi darbu pie nodokļu politikas pamatnostādņēm. Tiek plānots, ka nodokļu reforma tiks ieviesta sākot ar 2025 vai 2026. gadu.** Finanšu ministrija apzinās, ka jebkurš nodokļu ieņēmumu samazinājums būtu kompensējams ar citiem nodokļu ieņēmumiem. Latvijā nodokļos, attiecībā pret IKP⁴¹, tiek iekasēts salīdzinoši maz, salīdzinājumā ar citām ES valstīm (2022. gadā 30,8% no IKP, vidēji ES 41,2%), bet vajadzības pēc papildus finansējuma ir ievērojamas. Padome atgādina, ka starptautiski pētījumi pēdējos gadus salīdzinoši augstu novērtē Latvijas nodokļu sistēmu⁴². Piedevām nodokļu sistēmas stabilitāte un nemainība ir vērtības pašas par sevi, it sevišķi augstas nenoteiktības laikos. Padome respektē valdības deklarācijā noteikto uzdevumu uzlabot nodokļu sistēmu, tomēr uzskata, ka izmaiņas nodokļu sistēmā radikāli neuzlabos uzņēmumu konkurētspēju, ekonomisko izaugsmi, vai valsts finansiālo stāvokli. Ekonomiskās attīstības vājākie posmi ir zemā produktivitāte, darbaspēka trūkums un zemais investīciju līmenis. Nodokļu jomā nepieciešams pastiprināt pasākumus ēnu ekonomikas samazināšanai, kā arī vienkāršot nodokļu sistēmu un tās administrēšanu, lai palielinātu labprātīgo nodokļu nomaksu.
- 47. Šogad un arī turpmākos gadus, vienai no galvenajām prioritātēm ir jābūt Eiropas Atveseļošanās un noturības mehānisma investīciju ieviešana, kā arī efektīva ES Struktūrfondu ieviešana.** Vairāki apstākļi norāda, ka visticamāk nākošajā struktūrfondu plānošanas periodā Latvijai būs pieejami mazāk līdzekļu. Pirmkārt, liela daļa ES līdzekļu aizies Ukrainai, kas jau ir kandidātvalsts statusā un ir ļoti cietusi no kara. Otrkārt, jaunais Eiropas Parlaments visticamāk būs vairāk labēji orientēts, ar mazāk izteiktām ES kohēzijas tendencēm. Treškārt, EK ir devusi mājienu, par mazāku palīdzību nabadzīgākajām valstīm, piemērojot stingrākus piešķiršanas nosacījumus⁴³.

⁴¹ Eurostat dati: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag/default/table?lang=en,

⁴² Tax foundation ziņojums pieejams: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2023-international-tax-competitiveness-index/>

⁴³ <https://www.politico.eu/article/european-commission-resisting-demands-finance-spending-poorest-european-nations/>

3. Fiskālie riski un vienreizējie pasākumi

- 48. Krievijas agresija Ukrainā joprojām ir galvenais ekonomiskās nestabilitātes un fiskālo risku avots. Karadarbības tuvums tieši ietekmē gan investīciju apjomu, gan uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītājus - tas viss kopumā negatīvi ietekmē valsts ekonomisko attīstību un fiskālos iznākumus.** Neviens no pēdējā laika potenciālajiem būtiskajiem fiskālajiem riskiem nav realizējies tādā apjomā, lai ievērojami apdraudētu valsts fiskālo pozīciju, tomēr ģeopolitiskie riski joprojām ir ļoti augsti. Lai arī energoresursu cenas pasaules tirgos ir normalizējušās, joprojām eksistē riski saistībā ar energoresursu piegādēm, kas var izraisīt straujas cenu izmaiņas. Ķīnas agresīvā subsīdiju politika samazina Eiropas kompāniju konkurētspēju, Pasaules uzmanība ir pievērsta arī ASV prezidenta vēlēšanām šī gada rudenī. Vēlēšanu iznākums var ievērojami izmainīt ASV ekonomisko politiku protekcionisma virzienā, kam ir potenciāls ietekmēt gan pasaules, gan arī Latvijas ekonomiskos procesus. Ir jābūt gataviem nelabvēlīgiem ģeopolitiskiem attīstības scenārijiem, kas var negatīvi ietekmēt Latvijas ekonomiku un fiskālo pozīciju. **Padome atzinīgi novērtē valdības mērķi vispārējās valdības parādu ilgtermiņā vidēji uzturēt 40% līmeni no IKP**, kas gan nodrošinātu adekvātu drošības spilvenu, gan labu kredītreitingu un salīdzinoši zemas parāda apkalpošanas izmaksas.
- 49. Līdz šim, salīdzinoši augstajām procentu likmēm tomēr nav bijusi ievērojama negatīva ietekme uz globālo vai Latvijas ekonomiku vai valsts finansēm. Ierobežojošā monetārā politika ir samazinājusi patēriņu un inflācijas līmeni, bet nav izraisījusi bankrotu vilni ar nopietnām makroekonomiskām un fiskālām konsekvencēm.** Vēl jo vairāk, ņemot vērā inflācijas samazināšanos, gan ASV rezervju sistēma, gan ECB ir devuši mājienu par procentu likmju samazināšanu jau šovasar⁴⁴. Šobrīd salīdzinoši augstās procentu likmes sadārdzina Latvijas valsts parāda apkalpošanu, tomēr, salīdzinoši labā kredītreitinga un atbildīgas fiskālās politikas dēļ, Latvijas parāda apkalpošana šobrīd nav pārmērīgs slogs valsts budžetam – tiek prognozēts, ka šogad tam tiks izlietots tikai 1% no IKP (gadā atpakaļ -0,8% no IKP).
- 50. Valsts un arī pašvaldību akciju sabiedrību darbība (gan tās, kas ir piederīgas vispārējam valdības sektoram, gan tās, kuras tam nekvalificējas) ir ievērojams potenciāls pasliktināt valsts fiskālo pozīciju. Vēsturiskie valsts AS darbības rezultāti norāda, ka tās ir vienas no lielākajām fiskālo risku avotiem.** Tomēr, neskatoties uz FDP aicinājumiem, šiem riskiem nav tikusi izveidota adekvāta fiskālā rezerve. Arī korporatīvās pārvaldības problēmām valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās ir potenciāls radīt negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, kā to norādījusi valsts kontrole⁴⁵.
- 51. Šobrīd vairāki uzņēmumi Satiksmes ministrijas pārraudzībā ir potenciāli fiskāla riska avoti. AS Latvijas Dzelzceļš ir finanšu grūtībās, līdz ar tranzīta samazināšanos uz Krieviju.** Uzņēmums pēdējos gadus strādā ar zaudējumiem – 2022. gadā zaudējumi bija 24,4 miljoni eiro, spriežot pēc operatīviem deviņu mēnešu datiem arī 2023. nebūs daudz labāks. Tie ir rezultāti ar ievērojamu valsts budžeta dotāciju. Dzelzceļa infrastruktūra ir nolietotā stāvoklī, kas prasīs lielas investīcijas. Visa Latvijas dzelzceļa nozare ir lielu pārmaiņu un stratēģisku lēmumu priekšā - ir daudz nezināmo arī ar RailBaltica ieviešanu. Ir nepieciešama visaptveroša nozares stratēģija.

⁴⁴ Lagarde sets the stage for a June rate cut: What hurdles remain for the ECB? | Euronews

⁴⁵ https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29569-ZIYN4tzL94W87f9rsq-_QZrt_Qira4Qw.pdf

- 52. Rail Baltica ir nozīmīgākais stratēģiskās infrastruktūras būvniecības projekts Baltijas valstīs, kas prasīs ievērojamus finanšu līdzekļus tuvākos gadus. Padomes izpratnē tas rada fiskālos riskus, kuru attīstībai ir jāseko.** Projekta kopējās izmaksas 2018.gadā tika novērtētas ap 6 miljardiem⁴⁶ eiro visām trīs Baltijas valstīm, paredzot finansējumu 85% apmērā no ES programmām un 15% līdzfinansējumu no Baltijas valstu budžeta. Šobrīd tiek plānots, ka projektu agrākais varētu pabeigt 2030. gadā, kā arī tiek precizētas projekta kopējās izmaksas. Līdz ar to, ir identificējami trīs galvenie finansiālie riski: i) būvniecības izmaksu un kopējā projekta izmaksu sadārdzinājums, ii) neskaidrības ar ES finansējumu pēc 2027. gada, jo pašlaik ES finansējums ir iepļānīts tikai līdz 2027. gadam, iii) nepieciešamā valsts finansējuma daļas ievērojams pieaugums. **Šobrīd valdībai ir jāpieņem stratēģisks lēmums par turpmākām projekta attīstības opcijām, kā arī finansēšanas avotiem.**
- 53. Covid-19 izplatība un Krievijas agresija ir ievērojami ietekmējusi Air Baltic Corporation AS darbību pēdējos gadus. Kompānija ir saņēmusi ievērojamu valsts atbalstu, kas negatīvi ir ietekmējusi valsts budžetu.** Lai arī kompānija ir uzlabojusi savu finanšu stāvokli un 2023. gadu pat beidza ar nelielu peļņu, tās finansiālā situācija ir joprojām trausla. Š.g. jūlijā kompānijai ir jāatmaksā obligācijas 200 miljonu eiro apmērā, un ņemot vērā ģeopolitisko situāciju, parāda refinansēšana nebūs viegla, un, visticamāk ar augstāku procenta likmi. Ģeopolitiskā situācija arī apgrūtina ES solīto kompānijas privatizāciju. FM cieši jāseko kompānijas darbībai.
- 54. Padome jau iepriekš vairākkārt ir vērsusi uzmanību uz Uzturlīdzekļu fonda darbību, kas ir kļuvis par ievērojamu fiskālo slogu budžetam.** Lai arī Padome piekrīt FM viedoklim, ka fonda darbība nav fiskālais risks, tā norāda, ka katru gadu uzturlīdzekļu nemaksātāju parāds palielinās un fonds prasa ievērojamus budžeta līdzekļus (54,7 miljonus eiro 2023. gadā). Lai arī Tieslietu ministrija izdomā jaunus vai stiprina esošos mehānismus, kas veicinātu no Uzturlīdzekļu garantiju fonda izmaksāto uzturlīdzekļu atgūšanu, fonda darbība ir milzīgs slogs valsts budžetam, neskatoties uz nelieliem uzlabojumiem Fonda finanšu rādītājos. Neapšaubot šīs politikas nepieciešamību un lielo sociālo nozīmi, tomēr būtu lietderīga attiecīgās politikas un tās ieviešanas analīze, nepieciešamības gadījumā radikāli mainot politiku. Līdzīgu politiku fiskālā ietekme Lietuvā un Igaunijā ir ievērojami mazāka. Politikas regulārās augstās izmaksas varētu būt rezultāts savlaicīgi neidentificētā fiskālā riska attīstībai.
- 55. Valsts fiskālo risku vadības ietvars sevī ietver pasākumu kopumu, ko var iedalīt 3 grupās: fiskālo risku i) identifikācija un analīze, ii) potenciālās ietekmes mazināšana un vadība, iii) ziņošana un informācijas pieejamība.** Latvijas fiskālo risku vadības ietvarā labi darbojas i) un iii), bet ir iespējami uzlabojumi potenciālo fiskālo risku ietekmes mazināšanā un vadībā. Šo funkciju pašlaik pilda citas ministrijas, kurām kopumā prioritāra ir domāšana savas nozares mērķu sasniegšanā, nevis fiskālo risku mazināšanā. Iespējams, ka jaunajā nacionālajā likumdošanā FM būtu jāparedz lielāka loma risku ietekmes mazināšanā un vadībā, tam arī piešķirot atbilstošus resursus. FDP detalizētāk izskata fiskālos riskus un novērtē Finanšu ministrijas sagatavoto FRD savā Uzraudzības ziņojumā⁴⁷.
- 56. Pēdējos gados Latvija ir aktīvi izmantojusi fiskālo politiku, lai risinātu ekonomiskās un sociālās problēmas, ko radīja Covid-19 un Krievijas iebrukums Ukrainā ar tās konsekvencēm – augstajām energoresursu cenām un sociālajām problēmām.** Atbildot

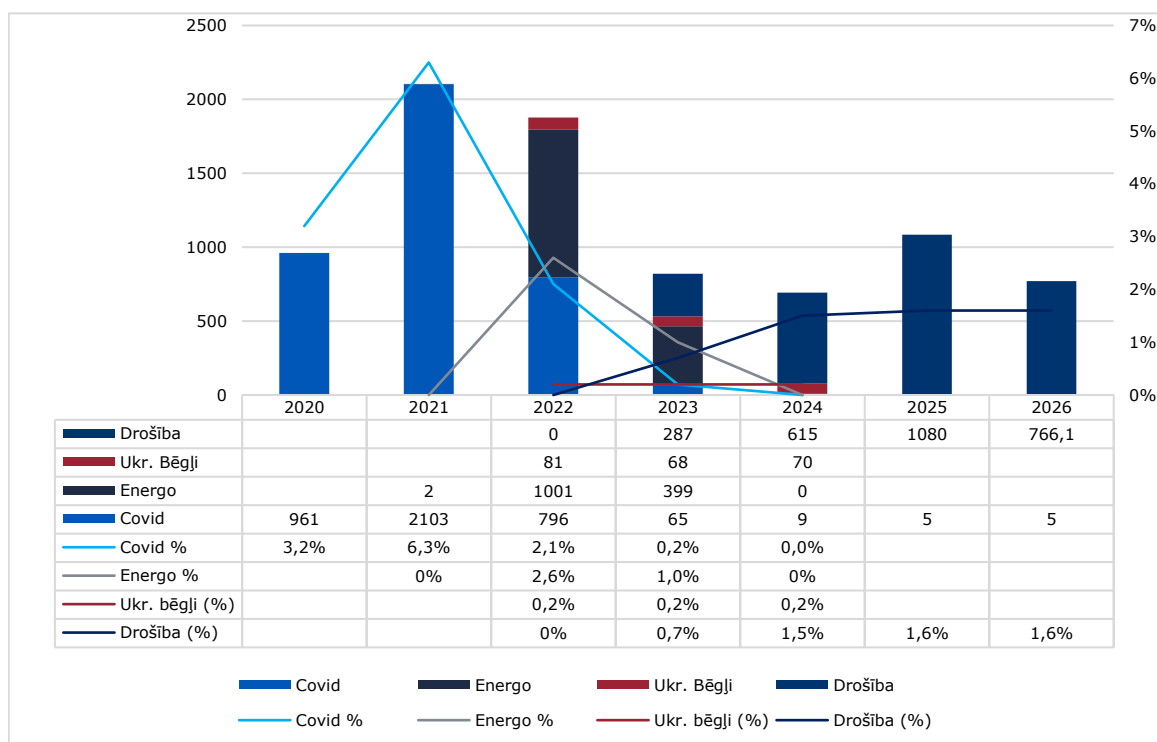
⁴⁶ https://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2017/04/RB_CBA_FINAL_REPORT_0405.pdf

⁴⁷ <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/4557/download?attachment>

uz ārkārtas situāciju un radītajām problēmām iedzīvotājiem un uzņēmējiem, valdība izveidoja vienreizējus ekonomikas stabilizācijas un iedzīvotāju atbalsta mehānismus ar ievērojamu ietekmi uz VVBB. **Pēc pēdējiem novērtējumiem 2023. gadā šo pasākumu ietekme uz VVBB sasniedz 0,6 miljardus eiro (1,5% no IKP), gadu atpakaļ tā bija ievērojami lielāka - 1,5 miljards eiro (3,9% no IKP). Šogad šo pasākumu ietekme uz VVBB tiek novērtēta tikai 107 miljonu eiro apmērā (0,3% no IKP).** Lai arī tiem ir ievērojama ietekme uz VVBB, pēc nacionālās metodoloģijas tie tiek uzskatīti kā vienreizēji pasākumi, tāpēc tie neietekmē budžeta strukturālo bilanci

57. Attēls 3.1. zemāk parāda vienreizējo pasākumu (kas ietver aizsardzības pasākumus, kurus FM uzskata par vienreizējiem) ietekmes uz VVBB dinamiku pēdējos gados, kā arī tuvāko gadu prognozes. 2020.-2021. gada pasākumi ir saistīti ar Covid-19 atbalstu, bet 2022. gadā Covid-19 atbalstam pievienojās vēl energoatbalsta pasākumi un Ukrainas bēgļu atbalsts. Grafiks norāda, ka 2022. gadā energoatbalsta pasākumiem bija vislielākā nozīme uz VVBB. Saskaņā ar valdības fiskālo politiku, sākot ar 2023. gadu, papildus izdevumi aizsardzībai un iekšējai drošībai tiks klasificēti kā vienreizēji pasākumi. Sākot ar šo gadu, faktiski visi vienreizējie pasākumu izdevumi tiek izmantoti aizsardzībai un iekšējai drošībai. Padome nepiekrīt FM traktējumam, ka izdevumi aizsardzībai un iekšējai drošībai ir uzskatāmi par vienreizējiem.

3.1. attēls. Vienreizējo pasākumu ietekmes uz VVBB dinamika un prognozes (tūkst. eiro, % no IKP)

Avots: Finanšu Ministrija

4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi SP 2024-2028

Tiesiskais ietvars pārejas periodā

- 58.** SP 2024-2028 tiek izstrādāta un vērtēta laikā, kad ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības regulējuma reforma ir tās noslēdzošajā posmā. Līdz 2024. gadam piemērotais Stabilitātes un izaugsmes pakta pavadošo normatīvo aktu kopums tiek reformēts, ieviešot jaunu regulējumu, kas šī uzraudzības ziņojuma izstrādes brīdī vēl nav pieņemts. Vienlaikus, Latvijas fiskālā disciplīnas likuma normas ir spēkā, bet šī gada laikā ir sagaidāma arī FDL atvēršana, jo nacionālā likumdošana ir jāsalāgo ar reformēto ES fiskālo likumdošanu. Tādējādi, vērtējamās SP 2024-2028 plānošanas periods skar gadus uz kuriem jau drīzumā attieksies jauns vēl nepieņemts normatīvais regulējums.
- 59.** Jaunā fiskālā regulējuma būtība ir vērsta uz ES dalībvalstu finanšu stabilitāti un ilgtspēju, veicinot izaugsmi un darba vietu radīšanu atbalstot reformas un investīcijas. Atjaunoto fiskālo nosacījumu mērķis ir samazināt dalībvalstu parādu un deficītu vienlaikus aizsargājot reformas un investīcijas vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķu sasniegšanai digitālās un zaļās transformācijas attīstībā, energoapgādes drošībā un sociālā noturībā. Jaunam regulējumam būtu jānodrošina pret-ciklisku fiskālo politiku un makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanu.
- 60.** Eiropas parlamenta un Padomes regulas⁴⁸ Par efektīvu ekonomikas politikas koordināciju un daudzpusēju budžeta uzraudzību un ar ko atceļ Padomes Regulu ((EK) Nr. 1466/97). elementi, ir iestrādāti FM fiskālajā stratēģijā un fiskālo skaitlisko nosacījumu aprēķinos. FM fiskālā stratēģija satur galvenos elementus, kas ietverti šajā regulā. Tā kā šī regula ietver virkni jaunu jēdzienu, kas nepieciešami FM fiskālās stratēģijas izprašanai, apkopojam tos 1. pielikumā. Šajā uzraudzības ziņojumā netiks analizēti citi grozāmie un jauno ES fiskālo regulējumu pavadošie dokumenti, direktīva 2011/85/EK par prasībām dalībvalstu budžeta sistēmām un Padomes Regula (EK) Nr. 1467/97 par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanas paātrināšanu un precizēšanu.

FM izstrādātā fiskālā stratēģija SP 2024-2028 pārejas periodā

- 61.** Ņemot vērā ES fiskālā regulējuma transformāciju - šīs SP 2024-2028 un šī Padomes uzraudzības ziņojuma tapšanas laikā, un potenciālo Latvijas Fiskālās disciplīnas likuma pārskatīšanu, kas var sākties šī gada laikā, FM izstrādātā fiskālā stratēģija satur pārejas periodam raksturīgu pieeju skaitlisko nosacījumu piemērošanai. Attiecībā uz 2024. gadu FM pielieto nacionālo pieeju strukturālās bilances apmēra noteikšanai.
- 62.** Kopš VTBI 2024-2026 pieņemšanas, VVBB 2024. gadam ir pasliktinājusies no 2,8% līdz 2,9%, ko ietekmēja makroekonomisko prognožu pasliktināšanās nominālā IKP izteiksmē par 3,5 miljardiem eiro, EKS korekciju prognoze un nodokļu ieņēmumu prognozes pārskatīšana. Pie šādiem nosacījumiem arī strukturālā deficīta apmērs ir pasliktinājies no 0,5% plānojot VTBI 2024-2026 līdz 0,8% no IKP. Saskaņā ar FDL 10. pantu strukturālās bilances deficīts nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.
- 63.** Padome joprojām uztur viedokli, ka vienreizējie pasākumi valsts iekšējai un ārējai drošībai nav par tādiem atzīstami. Neietverot izdevumus iekšējai un ārējai drošībai SB aprēķinā, SB bilances deficīts pasliktinās līdz 2,5% no IKP. Padome savā uzraudzības ziņojumā par VTBI 2024-2026 uzsvēra, ka sagatavotais budžets rada maldīgu priekšstatu par it kā sabalansētu budžetu. Pašlaik, pasliktinoties makroekonomiskiem rādītājiem un

⁴⁸ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the effective coordination of economic policies and multilateral budgetary surveillance and repealing Council Regulation (EC) No 1466/97 pieejams pdf.europa.eu

prognozēm par nodokļu ieņēmumiem, deficīta apmērs ir pietuvojies 3% robežvērtībai ļoti cieši.

- 64.** FM atzīmē, ka strukturālās bilances mērķi turpmākam periodam 2025-2028 ir noteikti, pieņemot SP prognozes par VVBB 2024. gadam, kas ir 2,9% no IKP. FM norāda, ka saskaņā ar jauno ES fiskālo regulējumu, ja EK šā gada maijā publicētajās 2024. gada pavasara prognozēs Latvijai prognozēs 2024. gada deficītu virs 3% no IKP, uz Latviju attieksies stingrāki fiskālie nosacījumi un primārās strukturālās bilances nosacījumam būs jāievēro arī deficīta noturības nosacījums.
- 65.** Attiecībā uz periodu 2025-2028 FM piedāvājusi trīs pieejas strukturālās bilances mērķu noteikšanai – FDL balstīto SB mērķi, ES primārās strukturālās bilances nosacījumā balstīto SB mērķi un ES reformētā izdevumu pieauguma nosacījumā balstīto SB mērķi. Salīdzinot pēc trim pieejām aprēķinātos SB mērķus, tiek izvēlēts stingrākais, kas ir FDL strukturālās bilances mērķis (-0,5% no IKP). Skat tabulu 4.1.

Tabula 4.1.

Strukturālās bilances mērķi un fiskālā telpa pie nemainīgas politikas atbilstoši stingrākajam nosacījumam

VVSB prognoze un mērķi, % no IKP	2024	2025	2026	2027	2028
Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi	-0,8	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
(stingrākais nosacījums)					
<u>ES primārās strukturālās bilances nosacījumā balstīti SB mērķi</u>		-1,008	-0,971	-1,149	-1,328
<u>Vispārējās valdības strukturālās bilances mērķi, balstoties uz ES izdevumu pieauguma nosacījumu</u>		-1,752	-2,481	-2,632	-3,198
Vispārējās valdības budžeta bilance (B.9)	-2.9	-2.7	-2.2	-2.0	-1.7
Fiskālās telpas apmērs pie stingrākā nosacījuma un nemainīgas politikas		-0,6	-0,1	-0,2	0,02

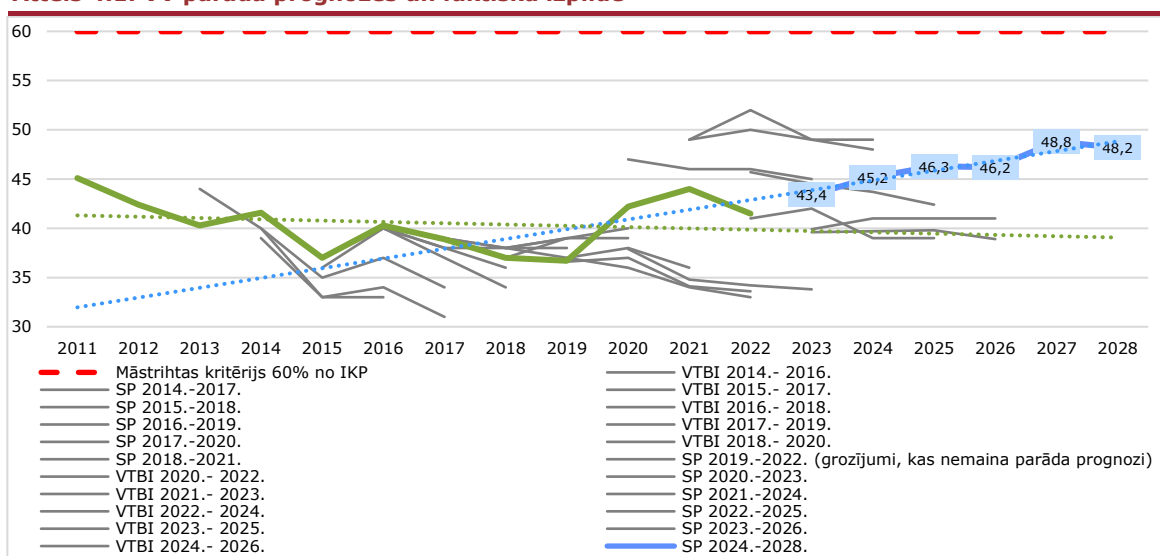
Avots FM

- 66.** Ņemot vērā, ka visi aprēķinātie nosacījumi ir aprēķināti vai nu balstoties uz nacionālo likumdošanu, kuru jau šī gada laikā uzsāks reformēt, vai nu uz ES likumdošanu, kas pašlaik ir reformas fināla posmā, aprēķini ir pieņemami kā indikatīvi šajā konkrētajā laika periodā pie pašlaik spēkā esošām makroekonomiskām prognozēm.
- 67.** Būtiskākais secinājums ko šajā periodā var izdarīt, plānojot budžeta izdevumus - ir jāņem vērā pastāvošā augstā nenoteiktība gan sakarā ar makroekonomiskās vides atkopšanos, gan saistībā ar fiskālā ietvara praktisko pielietojumu.
- 68.** Balstoties uz pārejas perioda skaitlisko fiskālo nosacījumu kopumu, FM pie nemainīgas politikas prognozē vispārējās valstības budžeta bilanci 2024. gadā -2,9% no IKP, 2025. gadā -2,7% no IKP, 2026. gadā -2,2% no IKP, 2027. gadā -2,0% no IKP un 2028. gadā -1,7% no IKP. Pēc pašreizējiem aprēķiniem, periodā no 2025.-2027. gadam fiskālā telpa ir prognozēta negatīva attiecīgi 2025.gadā -0,6% no IKP, 2026. gadā -0,1% no IKP, 2027. gadā -0,2% no IKP.
- 69. Parāda nosacījuma izpilde (FDL 14. pants) ir atbilstoša Māstrihtas kritērijam, kas nosaka nepārsniegt VV parāda robežvērtību 60% no IKP.** Sagatavojot vidēja termiņa budžetu 2023.g.rudenī, parāda apmērs 2023. gadam bija prognozēts 39,9% no IKP, pie IKP pieauguma 1%. Tomēr, kopš tā laika dati ir būtiski mainījušies – IKP 2023. gadā bija zemāks par FM prognozēto vērtību. Reālā IKP samazinājums (-0,3%), bet prognozēts bija (+1%). Nominālā IKP pieaugums (+5,1%), bet prognozēts (+11%).

Līdz ar to, Valsts Kases vērtējumā 2023.gadā parāds % no IKP varētu sasniegt 43,4%, šāds pats novērtējums ir norādīts Eiropas Komisijas ziņojumā par parāda ilgtspēju⁴⁹.

- 70.** Apskatot parāda prognožu un faktiskās izpildes salīdzinājumu (4.1. attēls), redzams, ka periodā no 2014.-2018. gadam faktiskā izpilde lielākoties pārsniedza prognozēto parāda apmēru. Šāda prakse redzama vēl īsi pirms Covid-19 uzliesmojuma, sagatavojot SP 2019.-2022., SP 2020.-2023. un VTBI 2020.-2022. Sākoties Covid-19 pandēmijai un vēlāk sākoties Krievijas iebrukumam Ukrainā - ievērojami pasliktinājās prognozēšanas iespējas, ko ietekmēja augstā nenoteiktība gan vietējā, gan pasaules tirgos. Šajā periodā parāda apmēru prognozēja ievērojami augstāku par faktisko izpildi un prognozes svārstījās no 52%-42% no IKP.

Attēls 4.1. VV parāda prognozes un faktiskā izpilde

Avots: FM, Eurostat, VK

- 71.** Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem parāda līmeņiem ES. 2022. -2023. gada periodā augstās inflācijas dēļ parāda attiecība pret IKP uzlabojās. Tomēr, lai gan 2023. gada rudenī VK prognozēja, ka gads noslēgsies ar VV parādu 39,9% apjomā pret IKP, 2023. gada faktiskais nominālā IKP pieaugums bija ievērojami zemāks par prognozēto (5,1% vs 11%) arī parāda attiecība pret IKP pasliktinājās līdz 43,4%. Arī pašlaik inflācija palēninās un IKP nominālā izteiksmē ir mazāks, līdz ar to parāds pret IKP prognozēts pieaugošs. Periodam no 2023. - 2028. gadam Valsts kase prognozē šādu parāda attiecību pret IKP: 2023.g.(43,4%), 2024.g. (45,2%), 2025.g. (46,3%), 2026.g. (46,2%), 2027.g. (48,8%) un 2028.g.(48,2%). Salīdzinājumā ar parāda prognozēm 2023. gada oktobrī izstrādājot VTBI 2024.-2026., prognozētā parāda apmērs ir palielinājies par 3,5 pp. 2023. gadam, 4,2 pp. 2024. gadam, 5,3 pp. 2025. gadam un par 5,2 pp. 2026. gadam.
- 72.** Parāda attīstības tendence, saskaņā ar 2023. gada VTBI 2024-2026 prognozēm, bija mēreni lejupejoša, bet pašreizējā SP 2024-2028 parāda prognozei ir augšupejoša tendence, turklāt diezgan strauji pieaug arī procentu maksājumu apmērs, no 0,8% no

⁴⁹ Debt Sustainability Monitor 2023 - European Commission (europa.eu)

IKP 2023. gadā līdz 1,4% no IKP 2027. un 2028. gadā (tabula 4.1.) . Tādējādi, jo īpaši turpmākos gados, nepieciešams izvairīties no papildus parāda apmēra kāpināšanas.

Tabula 4.1.

VV parāda prognožu pārmaiņas un aktuālā procentu maksājumu prognoze						
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
VTBI 2024.- 2026. % no IKP	39,9	41	41	41
SP 2024.-2028. % no IKP	43,4	45,2	46,3	46,2	48,8	48,2
Starpība pp.	3,5	4,2	5,3	5,2
SP 2024.-2028. Procentu izdevumi (D.41) % no IKP	0,8	1	1,2	1,3	1,4	1,4

Avots FM un VK

73. Starptautiskajos novērtējumos Latvijai ir salīdzinoši augsts kredītreitings, kas iegūts, tai skaitā, pateicoties atbildīgai fiskālās politikai. Tomēr ģeopolitiskā situācija negatīvi ietekmējusi S&P nākotnes vērtējumu Latvijai. Aģentūras Moody's kredītreitings Latvijai ir A3 un nākotnes novērtējums stabils, S&P vērtējums A+, nākotnes novērtējums negatīvs, Fitch novērtējums A-, nākotnes vērtējums pozitīvs, R&I vērtējums A nākotnes vērtējums stabils⁵⁰.

74. Ņemot vērā pārejas posmu ekonomikās un fiskālās pārvaldības regulējumā un prognozēto lēno ekonomikas izaugsmi, plānojot izdevumu pieaugumu ir jābalstās konservatīvos pieņēmumos, ka:

(i) Augstas ģeopolitiskas spriedzes un joprojām ierobežojošās ECB monetāras politikas apstākļos nav sagaidāma strauja ekonomikas atkopšanās un, līdz ar to, arī budžeta ieņēmumu pieaugums būs lēns.

(ii) Jaunais fiskālās regulējums satur diezgan stingrus dalībvalstu fiskālās patstāvības ierobežojumus gadījumos, ja netiek ievērotas valsts parāda un/vai budžeta deficīta robežvērtības. Tādējādi, Latvijai būtu jāievēro īpaša piesardzība - plānojot izdevumu pieaugumu.

(iii) Krītoties inflācijai un kavējoties ekonomikas izaugsmei, fiskālās telpas paplašināšanas resursi ir nepietiekami, tieši pretēji – balstoties uz pašlaik aktuālām FM makroekonomiskām un fiskālām prognozēm - var būt nepieciešami mērķtiecīgi izdevumu pieauguma ierobežojošie pasākumi.

⁵⁰ Kredītreitings | Kredītreitings | Valsts kase

Pielikums 1

- **Neto izdevumi** - valdības izdevumi, no kuriem atskaitīti procentu izdevumi, diskrecionārie ieņēmumu pasākumi (*Discretionary Revenue Measures*), izdevumi saistībā ar ES fondiem, kas pilnībā segti ar ieņēmumiem no Savienības fondiem, valsts izdevumi ES finansēto programmu līdzfinansēšanā, bezdarba pabalsta izdevumi, cikliskā komponente un vienreizējie maksājumi un pasākumi.
- **Atsauces trajektorija** - daudzgadu neto izdevumu trajektorija, ko ierosinājusi Komisija, lai veidotu dialogu ar dalībvalstīm. Atsauces trajektorija būs saistoša tām dalībvalstīm, kuru nacionālos vidēja termiņa fiskālajos un strukturālajos plānos valsts parāds pārsniedz 60 % no iekšzemes kopprodukta (IKP) un/vai valsts budžeta deficīts pārsniedz 3 % no IKP. Atsauces trajektorija attiecas gan uz valsts parādu, gan deficītu, kuru korekcijai ir speciāli noturības un aizsardzības mehānismi.
- **Parāda noturības nosacījums** – Komisijas atsauces trajektorija, kas no augstā parāda dalībvalstīm prasīs vidēji ik gadu samazināt parāda attiecību pret IKP par 1 procentpunktu, bet no valstīm, kuru parāds ir robežās no 60%-90% pret IKP, veikt tā samazināšanu vidēji par 0,5 procentpunktiem līdz korekcijas perioda beigām.
- **Deficīta noturības nosacījums** – Komisijas atsauces trajektorija nodrošina fiskālo korekciju, kas turpinās līdz kamēr dalībvalsts sasniedz deficīta līmeni, kas strukturālā izteiksmē ir 1,5% no IKP. Strukturālās primārās bilances ikgadējam uzlabojumam ir jābūt 0,4% no IKP, lai sasniegtu robežvērtību 1,5% no IKP. Korekcijas perioda pagarināšanas gadījumā strukturālās bilances ikgadējais uzlabojums samazinās līdz 0,25% no IKP.
- **Tehniskās informācijas pieprasīšana** Dalībvalstīm, kuru budžeta bilance ir <3% un valsts parāds < 60%, Komisija pēc dalībvalsts brīvprātīga pieprasījuma sniedz "tehnisko informāciju".
- **Tomēr gadījumā, ja kopējā valsts parādsaistību summa pārsniedz 60% no IKP vai, ja kopējais valsts budžeta deficīts pārsniedz 3% no IKP**, Komisija nosūta attiecīgajai dalībvalstij un Ekonomikas un finanšu komitejai atsauces trajektoriju par **neto izdevumiem**¹, kas aptver 4 gadus ilgu korekcijas periodu ar iespējamo korekcijas perioda pagarināšanu, kas nepārsniedz 3 gadus.
- **Kontroles konts** - Pēc fiskāli strukturālā plāna apstiprināšanas, Komisija veiks monitoringu par fiskāli strukturālā plāna izpildi – it īpaši neto izdevumu dinamiku. Komisijas "kontroles konts" ir uzskaites modelis par novēroto neto izdevumu kumulatīvām novirzēm uz augšu un uz leju dalībvalstī no Padomes noteiktās neto izdevumu trajektorijas (path).